

SAAREMAA KALANDUSPIIRKONNA TEGEVUSSTRATEEGIA 2023–2027+

MTÜ Saarte Kalandus

Tööversioon 17.06.2022

Saaremaa kalanduspiirkonna tegevusstrateegia 2022–2030+

Koostaja: MTÜ Saarte Kalandus

Konsultant: OÜ Cumulus Consulting

Kinnitatud: üldkoosoleku otsusega ...

Muudetud: -

Sisukord	2
Sissejuhatus	4
1 Lühikokkuvõte	5
1 Lähteolukorra ülevaade	6
1.1 <i>Piirkonna iseloomustus</i>	6
1.1.1 Rahvastik	6
1.1.2 Tööhõive	8
1.1.3 Ettevõtluskeskkond	9
1.1.4 Looduskaitsealad	12
1.1.5 Vesiviljelus	13
1.1.6 Mereala planeering	15
1.1.7 Veekeskkonna seisund Saaremaa rannikumeres	15
1.2 <i>Kalapüük</i>	16
1.2.1 Traalpüük	17
1.2.2 Harrastuspüük	17
1.2.3 Rannapüük	18
1.2.4 Kala esmakokkuostu hind	20
1.3 <i>Kalavarud</i>	21
1.4 <i>Tööhõive ja elatusvõimalused rannakalanduses</i>	21
1.5 <i>Kalalaevastik</i>	23
1.6 <i>Sadamad ja lossimiskohad</i>	23
1.7 <i>Kala töötlemine ja otseturustamine</i>	24
1.8 <i>Kalaturism</i>	24
1.9 <i>Koolitusvajadus</i>	24
2 Piirkonna arenguvajadused ja potentsiaal	25
3 Eelmise perioodi tegevusstrateegia analüüs	28
3.1 <i>Ülevaade taotlustest</i>	28
3.2 <i>Toetuse jaotus</i>	29
3.3 <i>Hinnang eesmärkide saavutamisele</i>	29
3.3.1 Kalasadamate ja lossimiskohtade uuendamine	29
3.3.2 Kalandustoodete töötlemine ja otseturustamine	30
3.3.3 Kalurite tegevuse mitmekesistamine	31
3.3.4 Bioloogilise mitmekesisuse edendamine ja säilitamine	31
3.3.5 Kultuuripärandi edendamine ja säilitamine ning sotsiaalse heaolu edendamine	32
3.3.6 Koolitustegevus ja koostöö	33
3.3.7 Kokkuvõte	33
4 Strateegia	34

4.1	<i>Visioon</i>	34
4.2	<i>Missioon</i>	34
4.3	<i>Eesmärgid ja tegevused</i>	34
4.3.1	Tegevussuund 1: kala- või vesiviljelus toodete väärindamine või turustamine	34
4.3.2	Tegevussuund 2: mitmekesistamine	35
4.3.3	Tegevussuund 3: kalasadamate uuendamine	35
4.3.4	Tegevussuund 4: koelmualade taastamine ja loomine	35
4.3.5	Tegevussuund 5: kalanduse- ja merenduse kultuuripärandi edendamine	
	kalanduspiirkonnas	36
4.3.6	Tegevussuund 6: koolitus	36
4.3.7	Organisatsioon	36
4.4	<i>Strateegia lõimitus ja uuenduslikkus</i>	36
4.5	<i>Seosed teiste strateegiatega</i>	37
5	Strateegia elluviimine	38
5.1	<i>Ühingu töökorraldus ja kogemused</i>	38
5.2	<i>Taotlejate võimekuse tõstmine</i>	39
5.3	<i>Taotlusvoorude korraldamine</i>	39
5.3.1	Toimumine	39
5.3.2	Vastuvõtt	39
5.3.3	Teavitamine	39
5.3.4	Tehniline hindamine	40
5.3.5	Sisuline hindamine	40
5.3.6	Paremusjärjestuse moodustamine	40
5.3.7	Otsustest teavitamine	40
5.3.8	Esitamine PRIA-le	40
5.4	<i>Hindamine</i>	40
5.4.1	Üldpõhimõtted	40
5.4.2	Hindamiskomisjon	40
5.4.3	Kriteeriumid	40
5.5	<i>Kommunikatsioon</i>	40
5.6	<i>Strateegia tulemuslikkuse hindamine</i>	40
5.7	<i>Strateegia muutmine</i>	40
6	Rahastamiskava	41
	Kasutatud materjalid	42
	Lisad	43
	<i>Lisa 1. Strateegia koostamise protsess</i>	43

Sissejuhatus

Millega on tegemist

Lühiülevaade koostamise protsessist

Dokumendi ülesehitus

1 Lühikokkuvõte

Lõik dokumendi iga osa kohta

1 Lähteolukorra ülevaade

1.1 Piirkonna iseloomustus

Saare maakond hõlmab Saaremaa ja Muhu saart koos neid ümbritsevate väikesaartega ning Ruhnu saart Liivi lahes. Maakonna pindala on 2922 km² ehk 6,7 % Eesti pindalast. Saare maakonna kalanduspiirkond ühtib oma piiridelt Saare maakonna piiridega. Peamised püügipiirkonnad on Liivi laht (püügiruut 28-1), Läänemere keskosa (püügiruudud 28-2 ja 29) ning siseveekogudest Nasva jõgi ning Mullutu laht.

Halduslikult jaguneb maakond 3 vallaks – Saaremaa, Muhu ja Ruhnu. Saaremaa valla koosseisu kuulub ka Kuressaare linn. Saare maakonnas on 1 linn, 9 alevikku ja 492 küla. Saare maakonna inimeste elu oluline mõjutaja on meri. Maakonna eripäraks on kõigi kolme omavalitsuste puhul saarelisus, mis on positiivses vaates soodustanud piirkonna omapära säilitamist ja teatud probleemidest hoidumist (nt kuritegevus). Saarelisus loob samas ka väljakutseid nii majanduse arengu kui rahvastiku jätkusuutlikkuse kontekstis, mida tugevuste abil lahendada. Maakonna konkurentsieelisteks on:

- Looduslik ja puhas elukeskkond – säilinud traditsioonid ja looduslähedus
- Turvaline elukeskkond
- Tugev kogukond¹

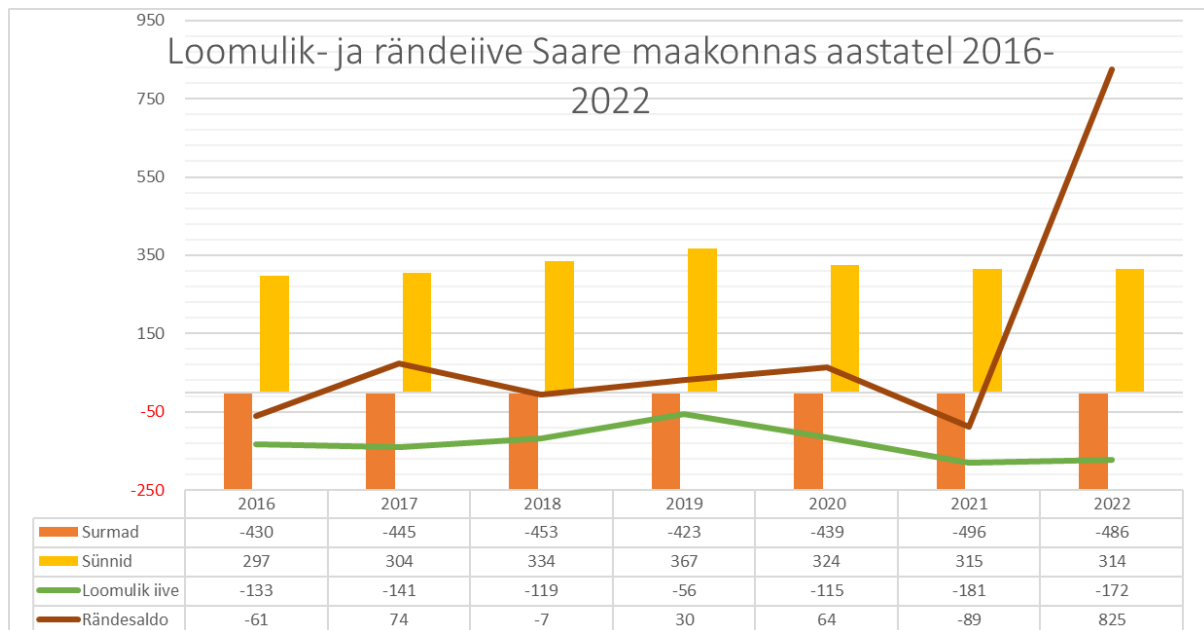
1.1.1 Rahvastik

2023. a 01. jaanuari seisuga elas Saare maakonnas Statistikaameti andmetel 31 919 elanikku (10,9 elanikku km² kohta).² Loomulik iive on maakonnas jätkuvalt negatiivne, rahvaarv kasvab valdavalt sisseändajate toel. Saare maakonna rahvaarv on püsinud stabiilne – kümne aasta keskmisena on rahvaarv vähenenud loomuliku iibe ja rände tõttu umbes 150 inimese võrra aastas (-0,4%). Suuremad muutused rahvaarvus on toimunud peale Statistikaametis tehtud metoodilisi muutusi, kuid need kompenseerivad üksteist: kui 2015. aasta rahvaloenduse elukohalt üle registripõhilesele elukohale, siis rahvaarv Saaremaal kasvas selle tõttu 2000 inimese võrra ja kui seoses viimase loendusega 2017. aasta uue loenduse arvutuslikule elukohale, vähendas selle tõttu rahvaarv 1500 inimese võrra.³

¹[Saare maakonna arengustrateegia 2019-2030](#)

² [Statistikaamet](#)

³ [Saaremaa rahvastik ja rahvastikuprognosis 2022 - 2052](#)

Joonis: Loomulik - ja rändeiive Saare maakonnas aastatel 2016-2022

Kuigi numbrid on üsnagi positiivsed, võib Statistikaameti rahvastikuproгноosi järgi eeldada, et Saare maakonna rahvaarv on siiski jätkuvalt langustrendis. Näiteks prognoositav rahvaarv Saare maakonnas on aastaks 2045 27 532 elaniku.⁴ Aastatel 2011–2015 oli elanike arvu vähenemise peamiseks põhjuseks negatiivne rändesaldo, 2016 - 2021 aastatel aga eelkõige negatiivne iive.⁵ 2022. a järsult tõusnud rändeiibe põhjuseks on Ukraina pagulaste sissetõule.

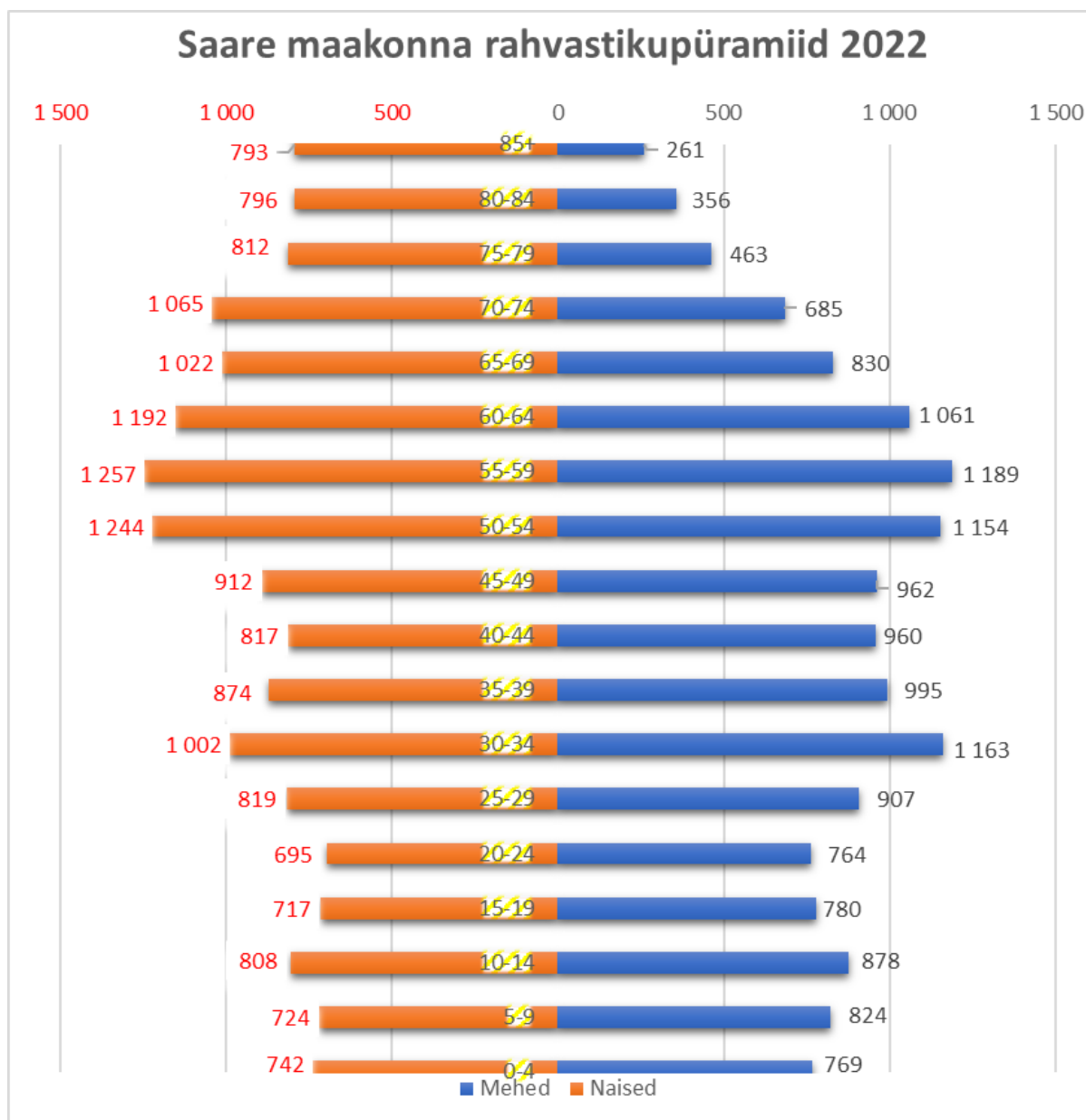
Eesti keskmisega võrreldes on Saare maakonnas vähem nii naisi kui mehi vanuses 30-45, samas on rohkem mehi vanuses 20-34 ja naisi vanuses 24-29 eluaastat. Siit saab järeldada, et tagasi saarele tullakse peale õpinguid või keskeas, kui soovitakse elu turvalisemas keskkonnas. 21,3% Saare maakonna elanikkonnast on vanem kui 65 eluaastat (Eestis 18,1%). Elanike vananemine tingib olukorra, kus ülalpeetavate arv elanikkonnas kasvab, mis omakorda seab suurema koormuse teistele ühiskonna tööelastele liikmetele. Eakate elanike osakaal Saare maakonnas suureneb ning laste ja tööelise elanikkonna hulgas toimub vastupidine protsess. 14,3% Saare maakonna elanikkonnast on noorem kui 15 eluaastat (Eestis 15,6%).⁶

Saare maakonna rahvastikupüramiid soo ja vanuskoosseisu järgi 2022. a.

⁴ Statistikaamet

⁵ Saare maakonna arengustrateegia 2019-2030

⁶ Saare maakonna arengustrateegia 2019-2030

Joonis 1. Saare maakonna rahvastikupüramiid 2022 (allikas: Statistikaamet)

Saaremaa elanikud moodustavad 2,3% kogu Eesti elanikest. 20% elanikkonnast on nooremad, kui 20 aastat, 57% on tööealised ehk 20-64-aastased ning 23% 65-aastased või vanemad. Eestis keskmiselt on 65-aastseid ja vanemaid inimesi osatähtsusest veidi vähem – 20%. Naisi on Saaremaal kokku 52%, kuid vanusrühmiti on nende osatähtsus erinev. Naiste osatähtsus võrreldes meestega on väiksem alla 50- aastaste hulgas, 70-aastaste ja vanemate hulgas on naiste osatähtsus üle 60%. Sellise soovanusjaotuse kujunemise on põhjustanud mitmed rahvastikuprotsessid nagu noorte rände sooline erinevus ja naiste pikem eluiga. Samas tulevikus peaks need erinevused vähenema, sest meeste keskmine eluiga kasvab juba parkümmend aastat naistest kiiremini.⁷

⁷ Saaremaa rahvastik ja rahvastikuproгноos 2022 - 2052

Rahvastikupüramiidi tuleks suhtuda siiski teatud reservatsiooniga, kuna registrijärgne elukoht ja tegelik elukoht ei pruugi kattuda, Saare maakonda registreerituks jäädakse erinevatel põhjustel (nt soodustused praamipiletite ostmisel).

Saaremaa valla Tugiteenuste osakonnast saadud andmetel sisemaal asuvad maakoha asulad on enamasti väheneva elanikkonnaga. Rohkem linna tüüpi asustus on koondunud Kuressaare linna ja selle ümbrusse (Kudjape ja Nasva alevikud, Muratsi, Praakli, Upa, Vaivere, Laheküla). Seal elab 47 % kogu saaremaa rahvastikust ehk ca 14 750 elanikku, ülejäänud 53 % elab maapiirkondades. Võrdluseks, Eestis keskmisena elab ligi 67% riigi elanikkonnast linnades. Eriti kiirelt, üle 20%, on kahanenud Kuressaarest kaugemate Torgu, Kihelkonna, Mustjala, Orissaare, Põide, Laimjala piirkondade rahvastik.

Muhu valla rahvastiku vähenemine on peatunud ja on vaikselt tõusutrendis. 2019. a 1. jaanuari seisuga oli Muhu saarel 1945 elanikku ja 2023. a 1. jaanuari seisuga 2080 elanikku. Ka Ruhnu vallas näitab elanike arv mõningast tõusutrendi. Kui 2019. a 1. jaanuari seisuga oli saarel 161 elanikku, siis 2023. a 1. jaanuari seisuga oli elanikke 173. Enamasti on elanikkonna arv kasvanud nende arvelt, kes elavad Ruhnus vaid suviti: sissekirjutust omavast isikust elab ca 2/3 saarel vaid suvel.

Rahvastiku dünaamika viitab maakonna servaalade ääremaastumisele ning Kuressaare lähiümbruses Kaarma piirkonnas toimuvale ees- ja valglinnastumisele. Ülejäänud osa Saaremaast ja Muhumaast on suhteliselt hõreda asustusega maapiirkonnad. Asustus paikneb suhteliselt ühtlaselt üle mõlema saare, kus rannikul asuvad traditsioonilised kalurikülad ja sisemaal põllumajandusega tegelevad külad. Külad on elanike arvu poolest üldiselt väikesed, kuid on ka suuremaid üle 200 elanikuga (lisaks Muratsi külale ja Lahekülale Mustjala, Mändjala, Kõljala). Alevikud: Orissaare 820, Kudjape 690, Kärla 500, Salme 470, Valjala 410, Nasva 400, Aste 380, Kihelkonna 340, Leisi 320⁸.

Hajaasustuse tõttu on Saaremaa piirialadel üha keerulisem pakkuda mitmekesiseid avalikke teenuseid (asustus tihedus 10,9 elanikku km² kohta). Enamik elanikkonnast ja teenustest on koondunud Kuressaare linna, mis muudab logistiliselt keerukamaks nende kättesaamise äärealade elanikele. Probleemi püütakse lahendada valla poolt organiseeritud tasuta sotsiaaltranspordiga.

1.1.2 Tööhõive

Statistikaameti andmetel oli Saare maakonnas 2023. a 01. jaanuari seisuga 23 445 tööelist elanikku (vanuses 15 -74). 2023. a I kvartalis oli Saare maakonna tööelisest elanikkonnast tööga hõivatud 11 255 inimest (4899 meest ja 6356 naist). Sama allika andmetel oli 2022. a Saare maakonna tööelisest rahvastikust tööga hõivatud 70,5 %, mis on kõrgem kui Eesti tööhõive määr, mis oli samal aastal 69,2 %⁹. Kalandussektoris töötab täistööajaga u 2,5% tööelisest elanikkonnast.¹⁰

Statistikaameti palgarakendus näitab, et Saare maakonna täistööajaga töötajate 2023. a I kvartali ühe kuu keskmine töötasu oli 1316 €, kusjuures mehed teenisid keskmiselt 130 € kuus rohkem kui naised. Kogu Eesti keskmine töötasu samal ajal oli 1741 € (mediaantöötasu Saare maakonnas oli 1150 €, kogu Eesti mediaantöötasu 1424 €). Samale allikale tuginedes võib öelda, et aastate 2016 - 2022 on Saare maakonnas täistööajaga töötajate brutopalk Eesti

⁸ Saaremaa valla Tugiteenuste osakonna rahvastikutoimingud

⁹ [Statistikaameti palgarakendus](#)

¹⁰ Kalandussektori etevõtjate suuline küsitlus

keskmisest ca 400 € võrra väiksem, kasvades küll vähehaaval aga jäädes ikkagi alla Eesti keskmise.

Saare maakonna kalandusvaldkonnas täistööajaga töötavate inimeste keskmist palka täpselt välja tuua on raske, kuna ametlik statistika on esitatud koos põllumajandusvaldkonna näitajatega aga esitatud andmetest lähtudes võib öelda, et kalandusvaldkonna töötajate keskmine töötasu jääb tublisti alla Eesti keskmist, varieerudes 971 - 1181 € vahel¹¹.

Töölane pendelränne maalt Kuressaarde on intensiivistunud ja ulatub ka kaugeimate äärealadeni. Üleriigilise planeeringu 2030+ analüüsis on välja toodud, et Saare maakonnas on tekkinud uued töövormid, nt kaugtöö; aina rohkem töötajaid osaleb igapäevases tööalases pendelrändes linna ja maa vahel ehk, siis Saare maakonna mõistes ka saarte ja Mandri-Eesti vahel¹². Pikki aastaid kestnud väljaränne ning ulgutööl käimine viitavad sellele, et Saare maakonna töökohtade valik pole kvalifitseeritud inimeste jaoks piisavalt atraktiivne, mis omakorda tekitab tööjõupuuduse maakonnas.

Saare maakonna ettevõtluskeskkonna ja selle arendamisvõimaluste analüüsis on maakonna tööjõu ja palkade osa kokku võetud järgnevalt:

“Lähiaastatel jätkuvad või süvenevad trendid nii Eestis aga ka Saare maakonnas:

- *tööelise elanikkonna arvu järsk langus, tööjõuturule siseneb igal aastal 30% vähem tööikka jõudnuid;*
- *kvalifitseeritud tööjõule on atraktiivsem mandri või välismaa kõrgem palgatase ja kvalifikatsioonile vastav töö;*
- *madal kolmanda taseme hariduse osakaal Saare maakonna tööjõulise elanikkonna hulgas.”*

1.1.3 Ettevõtluskeskkond

Saaremaa ettevõtluskeskkonna ja innovatsiooni võimaluste hetkeolukorda on põhjalikult käsitletud 2019. a koostatud [Saare maakonna ettevõtluskeskkonna ja selle arendamisvõimaluste analüüsis](#) ja ka samal aastal läbi viidud [Saare maakonna ettevõtjate rahulolu uuringus](#).

EMTA andmetel oli Saare maakonnas 2023. a juunis 2083 tegutsevat ettevõtet neist töötajatega ettevõtteid 1415 (juriidilisi isikuid kokku maakonnas oli 6680). Kõige rohkem ettevõtteid tegevusvaldkonna järgi oli ehituses (325), hulgi- ja jaekaubanduses (324), kutse-, teadus- ja tehnikaalases valdkonnas (231) ja töötlevas tööstuses (212), põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi valdkonnas (208). Nende valdkondade ettevõtted on ka piirkonna suuremad tööandjad.¹³

Statistikaameti andmetel (2022. a) on sarnaselt kogu Eestile ka Saare maakonnas kõige rohkem vähema kui 10. töötajaga ettevõtteid, moodustades 95,5% kogu ettevõtete arvust (kogu Eesti sama perioodi näit 94,7 %, Hiiumaa 97,3 %, Lääne maakond 94,0 %).¹⁴

Saare maakonna ettevõtluskeskkonna üheks probleemiks on kvalifitseeritud tööjõu puudus, seda eriti oskustööliste osas.

¹¹ [Statistikaamet](#)

¹² [Saare maakonna arengustrateegia 2019-2030](#)

¹³ [EMTA: Ettevõtluse statistika 2023](#)

¹⁴ [Statistikaamet](#)

Arenguseire Keskuses valmis 2018. a aruanne “Tööturg 2035. Tööturu tulevikusuunad ja stsenaariumid”, mis sisaldab Eesti tööturu peamisi väljakutseid ja arenguperspektiive globaalsete ja tärkavate trendide taustal aastani 2035. Arenguseire Keskuse poolt 2018. aastal läbi viidud uuringu järgi väheneb tööealiste elanike arv Eestis isegi rändevoogude tasakaalu ja mõõduka sündivuse tõusu stsenaariumi puhul aastaks 2035 130 000 inimese võrra.¹⁵ Sellega on kaasnenud viimase aasta- kahe jooksul Eesti tööjõuturul olulise trendi algus – odava välistööjõu kaasamine. Välistööjõud on üha sagedasem nähtus ka Saare maakonna mitmetes ettevõtetes. Oma panuse sellele andis kindlasti Venemaa ja Ukraina vahelise sõja tõttu saabunud Ukraina pagulased. Statistikaameti 30. 06. 2023. a seisu andmetel on Saare maakonnas tööga hõivatud 324 ukrainlast, mis moodustab 2,7 % piirkonna tööga hõivatusest.¹⁶

Saare maakonna ettevõtjate rahulolu uuringus on välja toodud, et vajaliku tööjõu olemasolu ja selle leidmise võimaluste osas esineb rohkelt rahulolematust eelkõige seetõttu, et kohapealt ei ole vajalikku tööjõudu, kas üldse võimalik leida või on puudus just kvalifitseeritud tööjõust¹⁷.

Saare maakonna ettevõtluskeskkonna ja selle arendamise võimaluste analüüsist nähtub, et Saare maakonna majandust veavad tugevad töötleva tööstuse sektorid nagu toiduainete tootmine (sh kalatöötlemisega tegelevad ettevõtted AS Läätsa Kalatööstus ja OÜ Saare Kala Tootmine), metallitoodete ja transpordivahendite tootmine, arvutite ja elektroonikaseadmete tootmine, kummi- ja plastitoodete tootmine. Lisaks tootmisele on tugevatel positsioonidel kaubandus, turism ja majutus, põllumajandus ja ehitussektor, kasvamas on ka puidutööstus ja metsamajanduse sektor. Samast analüüsist nähtub, et kalapüügi ja vesiviljeluse sektor on Saare maakonnas analoogselt põllumajandusele kaotanud viimasel kahel kümnendil suuresti oma olulisusest. Samas on see sektor siiski eraldi välja toodud, kuna selles valdkonnas nähakse pikas perspektiivis olulist kasvupotentsiaali.

Kalandusvaldkonna suurimateks tööandjateks on Osühing Kaabeltau, Osühing Monistico ning Aktsiaselts Saare Rand¹⁸.

Vaatamata COVID-19 tingitud piirangutele on kalatöötlemisettevõtete netokäive püsinud viimastel aastatel stabiilselt 2,4 miljoni € juures ja töötajate arv on olnud ca 50 töötaja juures.

Saare maakonna majandusüksuste kaupade ekspordinäitajad on olnud viimase seitsme aasta lõikes tõusutrendis (erandiks 2020. a, mil toimus seoses COVID-19 piirangutest tingitud ekspordilangus). Allolevast tabelist nähtub, et kaupade eksport on suurem kui import.

Aasta	Eksport /miljonit €	Importi/miljonit €
2016	159,0	90,0
2017	172,0	98,0
2018	173,0	94,0
2019	187,0	85,0
2020	161,0	111,0

¹⁵ [Tööturg 2035. Tööturu tulevikusuunad ja stsenaariumid.](#)

¹⁶ [Statistikaamet](#)

¹⁷ [Saare maakonna ettevõtjate rahulolu uuring](#)

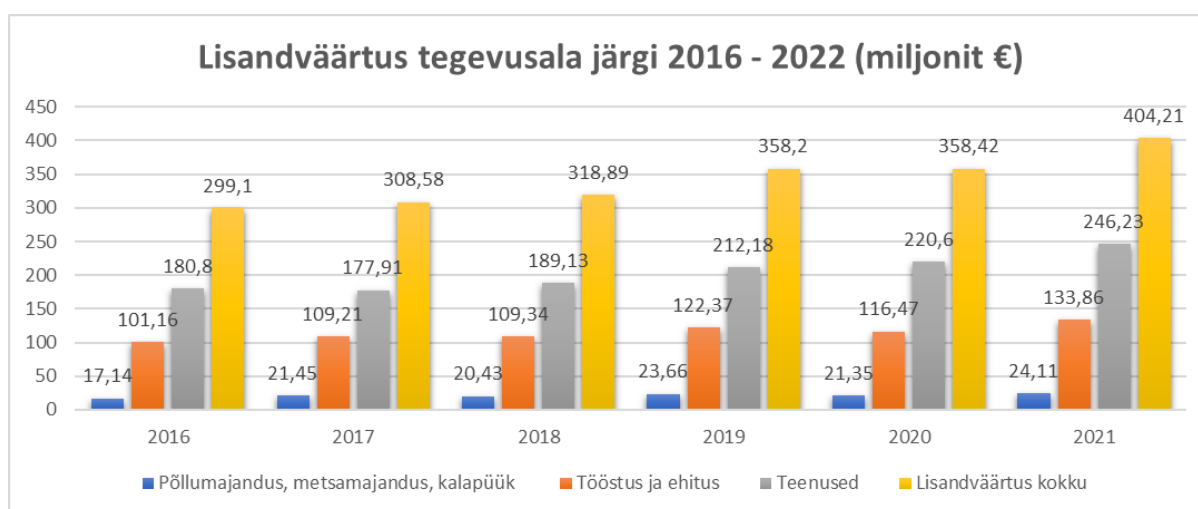
¹⁸ [Saare maakonna ettevõtluskeskkonna ja selle arendamisvõimaluste analüüs](#)

2021	211,0	111,9
2022	249,0	126,0

Tabel 1. Kaupade eksport ja import 2016-2022 (allikas: Statistikaamet)

2022. a eksportis maakonnast kaupu välja 270 majandusüksust ja 538 majandusüksust importisid kaupu sisse.

2021. a on Saare maakonna ettevõtted on andnud lisandväärtust kokku 404,21 miljoni € (2016. a 299,1 miljoni €, tootmises kasutatud kaupade ja teenuste väärtus on üldväärtusest maha arvatud) väärtuses (sellest erinevad teenused 246,23 miljonit €, tööstus ja ehitus 133,86 miljonit € ja põllumajandus, metsamajandus ning kalapüük 24,11 miljonit €).

Joonis: Ettevõtete poolt loodud lisandväärtus tegevusalade järgi 2016 - 2022 (Allikas: Statistikaamet)

Maakonna ettevõtluskeskkonnast täpsemalt rääkides, siis Saare maakonna ettevõtluskeskkonna ja selle arenguvõimaluste analüüsist nähtub, et maakonna majanduse üks suuremaid eestvedajaid on metallitoodete ja transpordivahendite tootmise sektor, seda eriti laevaehituse klasteri valdkonnas. Sektor on keskmise palga, lisandväärtuse ja ekspordimahtude järgi viimastel aastatel maakonnas alati esimese kolme hulgas olnud. Sektori edukuse üks alustala on Väikelaevaehituse Kompetentsikeskus (Small Craft Competence Centre, SCC), kes pakub ettevõtetele väikelaevade disaini, mudelkatsete ja materjalilabori teenuseid. Tänu SCC tegevusele on laevaehituse klaster saanud olulise arengutöö. Suurimateks ettevõteteks olid Baltic Workboats AS, AS Luksusjaht, OÜ Sporrang Eesti, OÜ Kingli Grupp, Ionix Systems OÜ, Composite Plus OÜ ning Alunaut OÜ. Kogu Eesti väikelaevaehituse käibest moodustab Saare maakonna ettevõtete käive ligi 90%.

Järgneb toiduainete tootmine, mis on hulgi- ja jaekaubanduse järel suurima käibega majandusharu Saare maakonnas. Saaremaa kaubamärgi alt müüdavad tooted annavad olulise eelise Eesti turul. Sektori suurimad ettevõtted on AS Saaremaa Piimatööstus, Osühing Saaremaa Lihetööstus, Osühing Vettel, Aktsiaselts Saarek Productions, Aktsiaselts Läätsa Kalatööstus ning Saaremaa Deli Food Osühing.

Olulisel kohal maakonnas on ka arvuti- ja elektroonikaseadmeid tootvad ettevõtted, mis baseeruvad suuresti väliskapitalil. Sektori Saare maakonna suurimad ettevõtted on Incap Electronics Estonia Osaühing, Ouman Estonia Osaühing ning Tepcomp OÜ.

Viimasel kahel aastakümnel on põllumajanduse osakaal Saare maakonna majanduses järjekindlalt vähenenud aga tänu investeringutele ja sektori moderniseerimisele ning sellega kaasnenud efektiivsuse kasvule on märgata teatavat kasumi ja lisandväärtuse kasvu. Sektori suurimad ettevõtted Saare maakonnas on Aktsiaselts Valjala Söödatehas, Osaühing Saare Peekon, Kõljala Põllumajanduslik osaühing ning Kärla Põllumajandusühistu.

Suurimad hulgi- ja jaekaubanduse ettevõtted maakonnas on Saaremaa Tarbijate Ühistu (STÜ on samas ka üks maakonna suurimatest tööandjatest) ja AS Saare Kütus. Hinnanguliselt üle 2/3 Saare maakonna kaubanduse käibest moodustab mandrile registreeritud ettevõtete käive, kellest suurimad on jaemüügi kettide kauplused.

Väliskapitalil baseeruv keemia-, kummi-, plastitoodete ja mineraalide tootmise sektor on pea täiel mahul suunatud ekspordile, olles suuruselt Saare maakonnas neljanda ekspordimahuga. Ekspordiks läheb koguni 93% toodangust, mis on sektoritest kõrgeim näitaja. Viimastel aastatel on sektor läbinud ka olulise palgakasvu ja jõudnud Saare maakonna kõrgema palgaga sektorite hulka. Suurimad ettevõtted on on osaühing Merinvest, Trelleborg Industrial Products Estonia OÜ ning OÜ Duschy. Sektor on samuti üks suurimaid tööandjaid maakonnas.

Puidu töötlemine ja mööblitööstus on maakonnas pikkade traditsioonidega ning sektor on ettevõtete arvu järgi maakonna üks suuremaid. Automatiseerimise läbi viinud ettevõtted on tõusnud vabariigi suurimate hulka. Viimaste aastate jooksul toimunud puidutöötlemise sektori kasv on olnud maakonnas üks kiiremad. Samas paljudel väiksematel ettevõtetel on automatiseerimise protsess veel ees ja ilma investeringuteta võib konkurentsipüsimine raskeks osutuda. Sektori suurimad ettevõtted ja tööandjad on Osaühing NOVARA, Osaühing Sandla Puit, Aktsiaselts Saare Ere ning osaühing Kalla Mööbel.

Viimaste aastate olulisemaks tagasilöögiks Saare maakonnas on vaid veonduse ja laonduse sektori käivete vähenemine. Muutus on õnneks vaid statistiline, sest kuni 2016. aastani parvlaevavahendust korraldanud Saaremaa Laevakompanii ja Väinamere Liinid OÜ asemel osutab täna teenust TS Laevad, kes ei ole Saare maakonna ettevõtte ja seega ei kajastu Saare maakonna statistikas. Küll on oluliseks tagasilöögiks vedaja peakontori asukoht väljaspool Saare maakonda, millega on vähenenud maakonna merendussektori kompetents ning spetsialistide töökohtade arv.

Ehitussektori tõusud ja mõõnad sõltuvad suuresti majandustsüklitest. Aastaid 2017 – 2018 võib pidada majandustsükli haripunktiks, edasi võib täheldada juba teatavat langust.

Majutus ja toitlustussektor on samuti maakonna ettevõtluskeskkonna oluline osa. Sektori tegevus on suuresti hooajaline ja sündmuspõhine, väga negatiivse löögi andis sektorile nn “koroonaeg.” Kindlasti sõltub sektori käekäik ka mandriga laeva- ja lennuühenduse stabiilsusest ja teenuse kooskõlast nõudluse muutumisega. Sektorit võib pidada arvestatavaks tööandjaks aga tegemist on ka hooajaliste töökohtadega.

Elektri, gaasi, vee, jäätmete ja mäetööstuse sektor on Saare maakonnas töötaja kohta kõrgeima lisandväärtusega. Sektori moodustavad kommunaalteenuseid pakkuvad ettevõtted ning sellele on lisandumas taastuvenergiat tootvad ettevõtted. Sektor eristub teistest just tänu suurele investeringute osakaalule, mis kajastub ka võrreldes teiste sektoritega suuremas lisandväärtuses, mille suurima osa moodustab amortisatsioon. Sellele lisanduvad veel maakonna kõrgeim palgatase.

Tekstiilitööstuse osatähtsus Saare maakonnas püsib kõrgel tänu ühele suuremale ettevõttele, milleks on võrgulina tootmisega tegelev Saare Frydendahl OÜ, teiste ettevõtete mahud on analoogselt kogu Eesti tekstiilisektorile pigem vähenemas. Selle põhjuseks on tööjõukulude suur osakaal.

Analoogselt põllumajandusele on metsamajanduse sektor teostanud suured investeeringud kaasaegsesse tehnikasse ja tänu sellele on sektori lisandväärtus töötaja kohta üks maakonna paremaid. Eraldi tahaks rõhutada, et lisandväärtuse kasv on tulnud just amortisatsiooni ja kasumi arvelt ja seda suhteliselt väikeste tööjõukulude juures. Sektori liidrer on Reta Puit OÜ.¹⁹

Saare maakonna ettevõtjate rahulolu-uuringus on kokkuvõtvalt välja toodud, et Saare maakonna ettevõtluskeskkonna peamine tugevus on Saaremaa väiksuse ning kogukond millele järgnes Saaremaa hea kuvand ja saareline eripära. Väikese kogukonna puhul nähti positiivsena suuremat kokkuhoidmist ning kogukondlikke suhteid kui olulist kontaktivõrgustikku nii eraelus kui ka ettevõtluses. Saareline eripära tekitab teatava eksootilisuse kuvandi ning mõjub samas ka usaldusväärseks. Sama trend tuleb välja ka käesoleva arengustrateegia SWOT analüüsist.

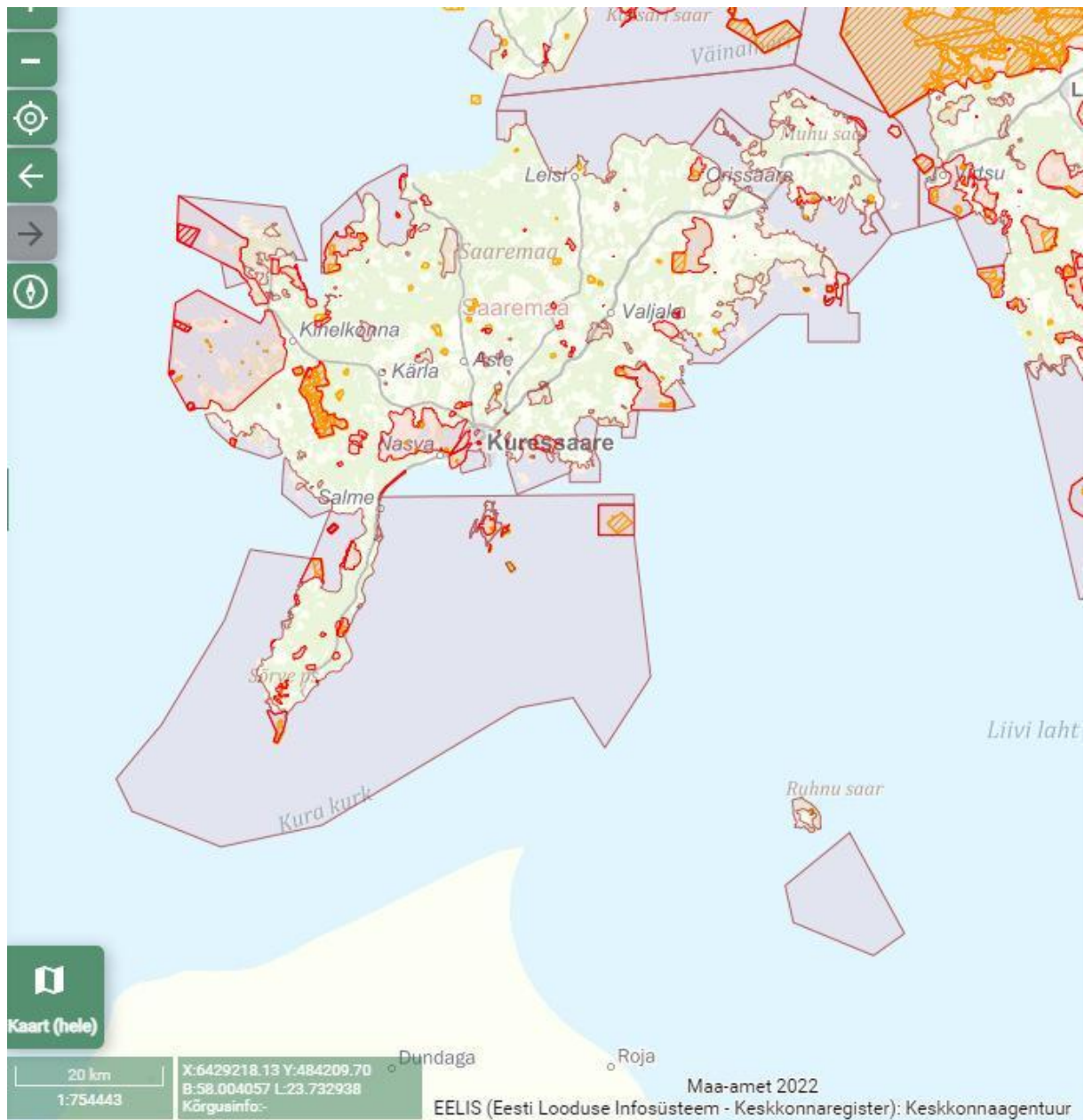
Ettevõtluskeskkonna suurimate kitsaskohtadena tõusid esile tööjõupuudus ning saarelisest eripärast tulenev probleemne transpordiühendus ja logistika. Saare maakonna ettevõtluskeskkonna erinevatele teguritele antud keskmiste rahuloluhinnangute põhjal võib öelda, et kõige väiksem on rahulolu vajaliku tööjõu olemasolu ja selle leidmise võimaluste, maakonnasisese bussiliikluse ning elektrivarustuskindlusega. Seega on eelpool mainitud ettevõtluskeskkonna tegurite parendamine väga olulise kaaluga Saare maakonna esitlemisel nii positiivse elu- kui ka ettevõtluskeskkonnana, et praegustel kohalikel elanikel ja ettevõtjatel säiliks soov saarele elama ja tegutsema jääda ning saareline keskkond oleks atraktiivne ka väljastpoolt tulijatele.²⁰

1.1.4 Looduskaitsealad

Võib öelda, et ligi viiendik Saare maakonna maismaa territooriumist on kaitse all, Maa-ameti looduskaitse kaardirakendusest nähtub, et merega piirneb 20 looduskaitse- ja hoiuala. Kalakaitsepiirangud on kahel looduskaitsealal, milleks on Vilsandi Rahvuspark (16 551 ha vett) ja Laidevahe looduskaitseala (927 ha vett). Vilsandi Rahvusparki veealal on keelatud sügisene siiapüük, mis andis kaluritele olulist palgalisa. Laidevahe looduskaitseala on oluline ahvena, haugi ja särjepüügi veeala just kesksuvisel ajal

¹⁹ [Saare maakonna ettevõtluskeskkonna ja selle arendamisvõimaluste analüüs](#)

²⁰ [Saare maakonna ettevõtjate rahulolu uuring](#)

Joonis 4. Saare maakonna looduskaitse ja hoiualad (allikas: Maa-ameti looduskaitse geoportaal)

1.1.5 Mereala planeering

Mereala ruumiline planeerimine on vahend mereala pikemaajaliseks kavandamiseks. Mereala ruumiline planeerimine võimaldab määratleda, kus ja millistel tingimustel on merealal erinevate inimtegevuste elluviimine kõige otstarbekam. Mistahes inimtegevuse aluseks merealal on merekeskkonna hea seisundi saavutamine või säilitamine. Planeerimisel võetakse eesmärgiks, et tagatud oleks mere resurssidest saadav majanduslik kasu kui ka rannikuala väärtus nii sotsiaalselt kui kultuuriliselt olulise alana. Seni läbi viidud uuringud ei anna vastust kalurite murekohtadele. Ministeeriumi andmeil on kalade koelmualade osas lähtutud

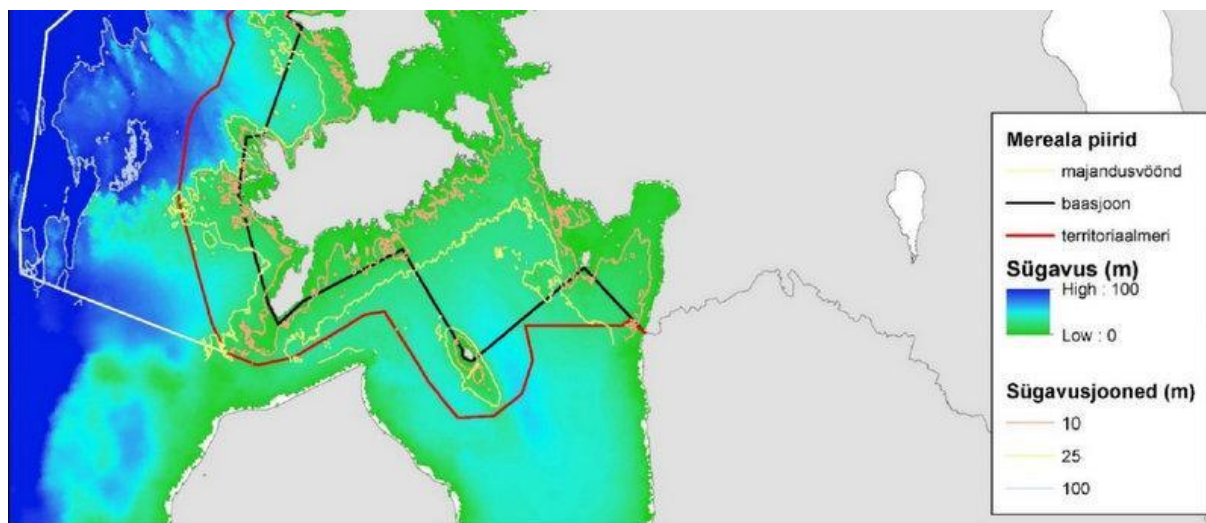
muu hulgas HELCOM Pan Baltic Scope projekti raames kogutud infost. Keskkonnamõjude strateegilise hindamise aruandest saab välja lugeda, et selle projekti raames spetsiaalseid uuringuid Eesti vetes läbi viidud ei ole. Tegemist on abstraktsel tasemel tehtud järeldustega võimalikest kudemisaladest Läänemeres (allikas: Rahandusministeerium).

Veelgi enam - uuring on seotud üksnes kolme kalaliigiga ega kajasta planeeringualasse jäävaid teisi liike, nende koelmuid ega kalade rännet. Seega põhinevad KSH-s tehtud järeldused nii kumulatiivse mõju kui ka negatiivse mõju puudumise osas üksnes oletustel ja arvamustel seoses planeeringuala kalastiku või koelmutega (allikas: advokaadibüroolt Rask OÜ tellitud analüüsi põhjal koostatud kiri.²¹

100 meretuulikut peaks tulema Sõrve poolsaarest 7-21 km rannikust. Tuulikutega hõlmatav ala on 1200 ruutkilomeetrit. Esimesed meretuulikud peaksid minema töösse 2028 aastal. Kalandussektor suhtub meretuuleparkide rajamisse teatava reservatsiooniga kuna Eestis puuduvad usaldusväärsed teaduspõhised uuringud, milline võib olla meretuuleparkide mõju rannikumeres elavatele kaladele ja kogu mereökosüsteemile.

1.1.6 Veekeskkonna seisund Saaremaa rannikumeres ja piirkonna loodusressursid

Eesti mereala on jagatud kolmeks (vastavalt merealapiiride seadusele): sisemeri, territoriaalmeri ja majandusvöönd. Nagu allolevalt jooniselt nähtub, on Saaremaa rannikumeri madal meri, mille sügavus jääb 10-25 m piiridesse.

Joonis 5. Mereala piirid ja sügavusjooned Saaremaa rannikumeres (allikas: Eesti Veeteede Amet)

Mere ökosüsteemi seisundit mõjutavad nii maismaal kui Läänemeres toimuvad protsessid ja mõjurid, olulisim neist on inimtegevus. Oma mere kaitse ja kasutamise korraldamisel lähtub Eesti sarnaselt teistele EL-i riikidele merestrategia raamdirektiivist (2008/56/EÜ; lüh. MSRD). Viimane Eesti mereala keskkonnaseisundi uuring viidi läbi 2018/2019. a. Merekeskkonnas on eristatavad kaks üldist elupaika: pelaagilised (veesamba) elupaigad ja bentilised (merepõhja) elupaigad. Uuringus välja toodud hinnang Eesti mereala pelaagilistele elupaikadele on valdavalt ebasoodne, heas seisus on vaid osa Saare- ja Hiiumaa lääne- ning põhjarannikuga piirnevast rannikumerest ja väike osa Soome lahe idapoolsest rannikumerest.

²¹ Eesti mereala planeeringu mõjude hindamise ettepanekud, vastuväited ja küsimused

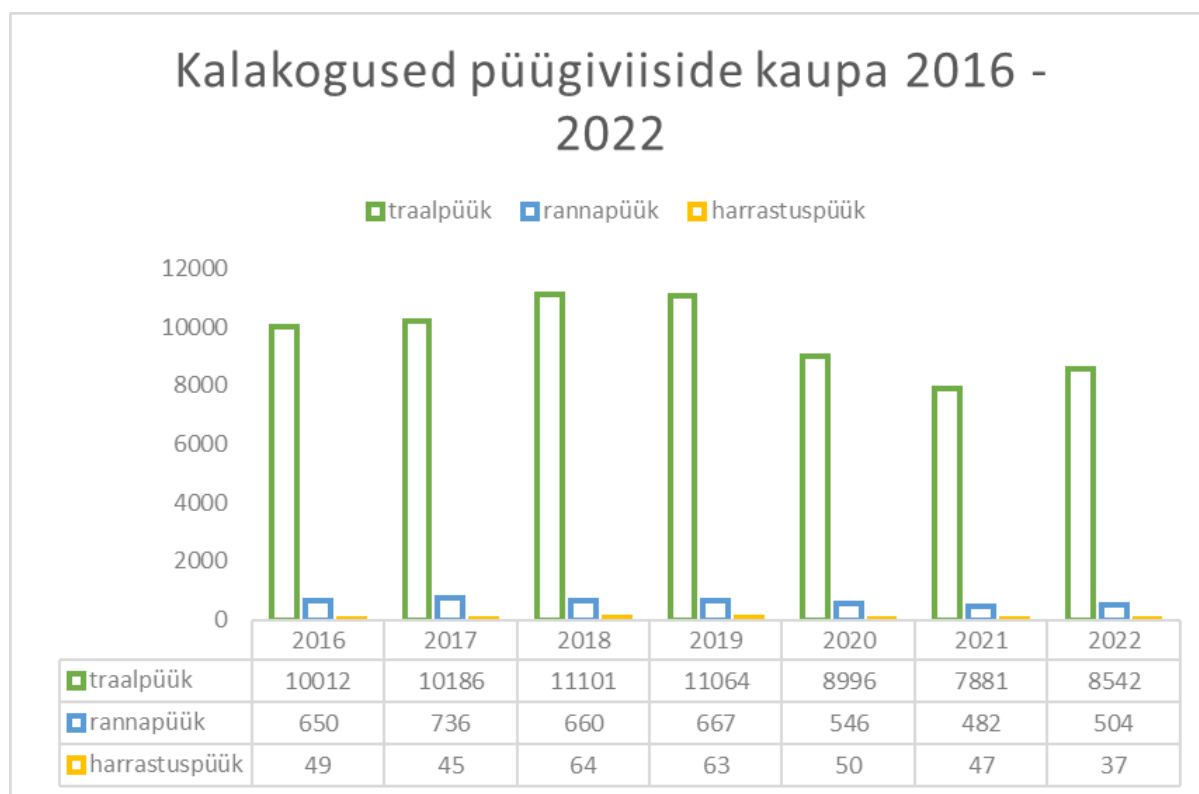
Põhjaelupaikadest hinnatakse karide, laugmadalike ja liivamadalate seisundit. Kõik need kolm elupaigatüüpi on soodsas seisundis. Lisaks hinnati põhjaelupaikade hapnikuvaegust ja pehmepõhjaliste alade makrofauna kooslusi. Nende hinnang Eesti merealal on valdavalt soodne, kuid Väinameres, Pärnu lahes ning Soome lahe ida- ja avaosas head seisundit ei saavutatud²². Eutrofeerumine ongi Läänemere üks suurimaid keskkonnaprobleeme, eutrofeerumist põhjustab toitainete (eelkõige lämmastik- ja fosforiühendite) kuhjumine merekeskkonnas. Eesti riikliku merekeskkonna seire andmed näitavad ka, et nii talvised anorgaanilise lämmastiku ja fosforiühendite kontsentratsioonid kui ka suvised keskmised üldlämmastiku ja -fosfori sisaldused on kaugelt üle soovitud taseme. Sama probleemi võib täheldada ka Liivi- Lahes ja Väinameres.

Saaremaa kalanduspiirkonna loodusressurssideks on eelkõige

1.2 Kalapüük

Kalapüük jaguneb kalurkonna alusel traalpüügiks, rannapüügiks ja harrastuspüügiks.

Allolevalt jooniselt on näha, et välja püütud kala kogused on teatavas langustrendis, seda eriti traalpüügis. Kõigis kalapüügi valdkondades on parimad aastad olnud 2018 ja 2019.

Joonis 6. Püütud kalakogused püügiviiside kaupa Saare maakonnas, 2016-2022, tonnides (allikas : Põllumajandus- ja Toiduamet, Keskkonnaministeerium, Maaeluministeerium)

²² Eesti mereala keskkonnaseisundi hindamise aruanne, 2018

1.2.1 Traalpüük

Traalpüügi osakaal Saare maakonna kalanduses aastatel 2017-2022 on olnud üsnagi stabiilne. Traallaevadel on firmade kaupa ostetud ajalooline püügiõigus, mis väljendub kilu-räime ja tursa kvoodis. Ajalooline püügiõigus tagab kindluse investeerimisel ja kogu firma ülesehitamisel. Traallaevu on Saare maakonnas 5, ajalooline püügiõigus kokku 11 000 tonni (kvoot). Kogutulu kalapüügil koosneb traalpüügi ja kutselise kaluri tuludest. Traalpüügi peamisteks püügikaladeks on kilu ja räim. Väga vähesel määral ka tursk ning püügipiirkonnad asuvad nii Läänemere avaosas kui Liivi lahes. Siseriiklikult kokku lepituna eraldatakse räimekvoodist 70% traalpüügile, 30% rannapüügile. Enim kasutatavad lossimiskohad traalpüügil on Mõntu, Roomassaare, Veere ja Paldiski sadamad.

1.2.2 Harrastuspüük

Harrastuspüügi erisus on see, et püüda tohib ainult enda tarbeks. Eesti oli EL-is esimene riik, kes siseriiklikult selle nõude jõustas. Koheselt peale seda võttis ka uue seaduse muudatuse üle EL. Põhjus selles, et harrastuspüük sai paljudele sissetuleku allikaks, püüti ja müüdi palju alamõõdulist kala. Selline tegevus ei ole pikas perspektiivis kalavarudele jätkusuutlik.

Eesti kalapüügiseaduses on enim püütud kaladele kehtestatud väljapüügi piirnormid päevas. Antud meede aitab kaasa kogu kalavarude säästlikule kasutamisele.

Tabel 3. Saare maakonna kalastuskaartide arvudest ja saakidest aastatel 2016-2022 (allikas Maaeluministeerium Kalavarude osakond)

Aasta	Kalastuskaartide arv (sh jõevähi kalastuskaardid)	Kalasaagid (t)	Mõõdulised jõevähid (tk)
2016	2917	48,72	11 912
2017	3464	45,12	17 450
2018	3332	63,72	17 993
2019	3997	62,71	10 431
2020	8362	50,35	9527
2021	6896	46,53	7014
2022	6574	36,61	11 737
Kokku	35 542	353,76	86 064

Kuni 2019. a (k.a) müüdi nakkevõrgu kalastuskaarte kalendrikuu ja kalendrinädala kaupa. 2020. aastal müüdi nakkevõrgu kalastuskaarte ainult kalendrinädala kaupa ning alates 2021.

aastast müüakse nakkevõrgu kalastuskaarte 7 päeva kaupa. Nende asjaolude tõttu ongi kalastuskaartide ostmise hulk suurenenud. Eelpool kirjeldatu ei puuduta püeiasustusega väikesaartele müüdavaid kalastuskaarte.

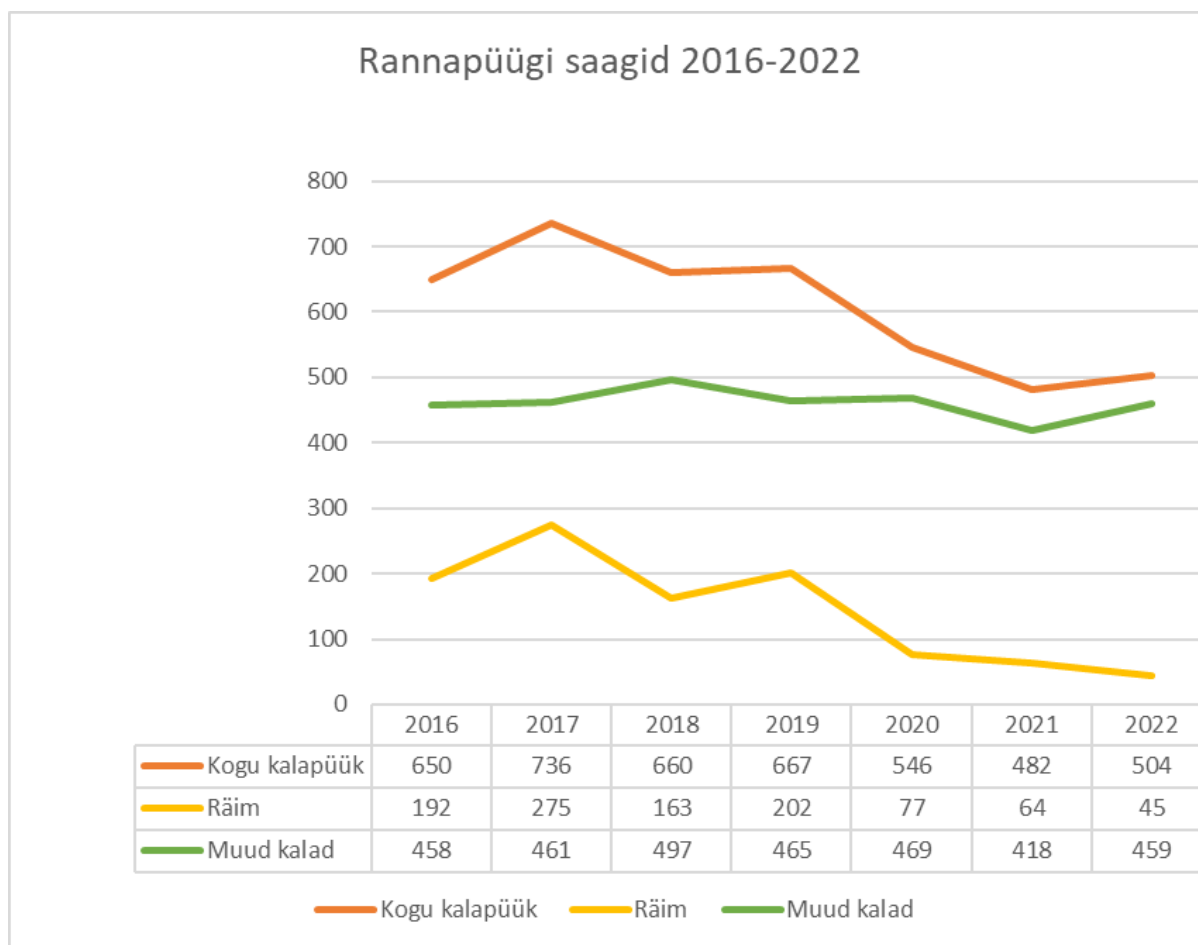
Mõõduliste jõevähkide kontekstis tuleb arvestada asjaolu, et alates 2019. aastast on jõevähi kehtestatud ööpäevane väljapüügi limiit ning selle tõttu on jõevähi saagid kukkunud.

Kalastuskaarte on küll välja antud rohkem aga saagid ei ole olulisel määral tõusnud, võib öelda, et seis on viie aasta tagusel tasemel. Sama trend on näha ka jõevähkide osas.

1.2.3 Rannapüük

Rannapüük Eestis toimub 12 meremiili ulatuses rannikust või kuni 20 m samasügavusjooneni (Kalapüügiseadus § 132). Peamisteks püügipiirkondadeks on Saaremaa lõunarannik (Liivi laht), Väinameri, Küdema laht ja Tagalaht. Vähesel määral on lisandunud Papissaare ümbrus, Vilsandi lähimeri ja Harilaiu läänerannik.

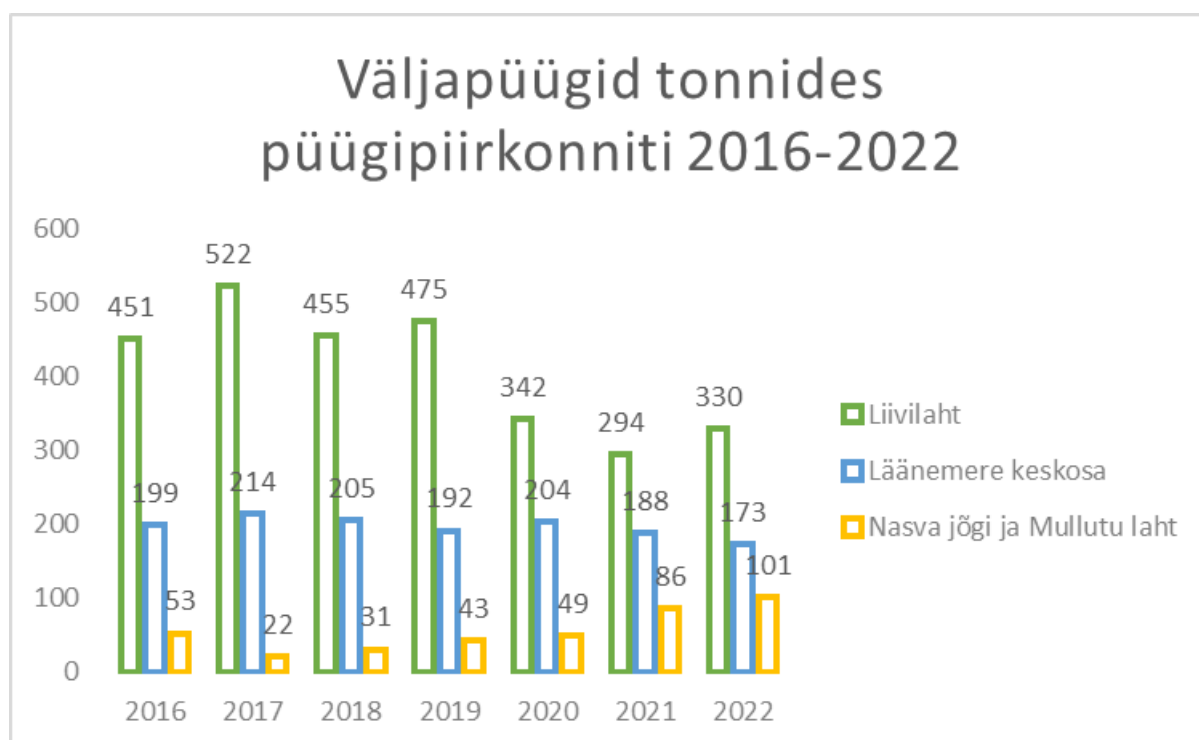
Kasutatavad püügivahendid on mõrrad ja võrgud. Räime saagid on drastiliselt vähenenud, seepärast on ka seisevnotade arv püügil kümnetes kordades vähenenud. Lubatud püügivahendite arv on püsinud stabiilsena, v.a rivimõrd, mille piirarvu 2013. a Euroopa Nõukogu määrusega 50% vähendati. Lähiaastail on TÜ Eesti Mereinstituudi ettepanekul kavatsus kuni 50% rannakalurite püüniseid vähendada, mida aga kalurid õigeks ei pea. (allikas:TÜ Eesti Mereinstituut)²³

²³ [Projekti Püügikoormuste kohandamine lõpparuanne](#)

Joonis 7. Rannapüügi saagid Saare maakonnas, 2016-2022, tonnides (allikas: Põllumajandus- ja Toiduamet)

Viimase seitsme aasta jooksul on Saaremaa kalanduspiirkonnas rannakalanduse püütud kala kogused olnud stabiilsed: aastal 2016 püüti kokku 702 tonni kala, parim aasta oli 2017, kui püüti 758 tonni. Kehvem aasta oli 2021, mil väljapüük oli kõigest 568 tonni. Saare maakonna olulisim püügipiirkond on Liivi laht, kust püütakse üle poole kogu saagist. Ülejäänud kolme püügipiirkonna (Läänemere keskosa - 28-2, 29 ja siseveed - Nasva jõgi ja Mullutu laht) osakaal püügist on tunduvalt väiksem. Enim püütud kala on ahven, püük on aastate lõikes 140-206 tonnini. Ahvenapüük on ka majanduslikult kalurile soodus. Järgnevad lest 60-100 tonni ja tuulehaug 30-50 tonni. Kahanevas trendis on räimepüük kuna räime Saaremaa rannikumeres lihtsalt ei ole enam.

Joonis 8. Rannakalanduse väljapüükide jaotus Saare maakonnas püügipiirkonniti, 2016-2022, tonnides (allikas: Regionaal- ja Põllumajandusministeerium ja Põllumajandus- ja Toiduamet)

1.2.4 Kala esmakokkuostu hind

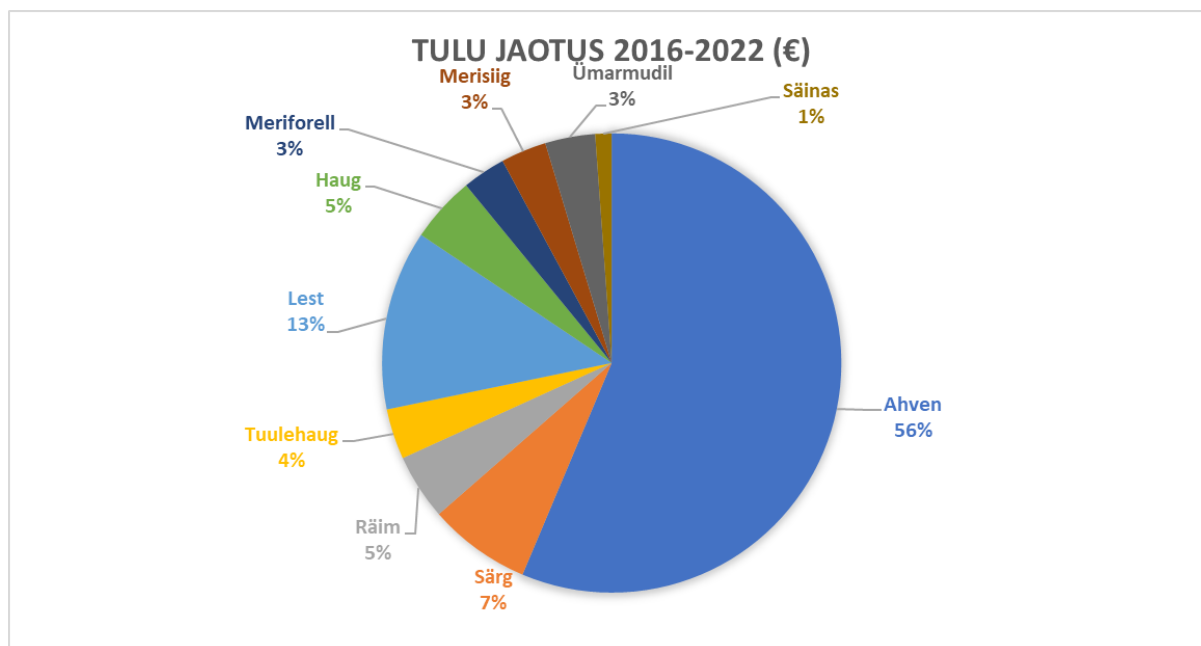
Kala esmakokkuostu hind kujuneb nõudluse ja pakkumise suhtest. Kaladele nagu ahven, koha, haug - ületab nõudlus pakkumise.

Tabel 4. Püütud kalakoguste rahaline väärtus 2016-2022 (allikas: Põllumajandus- ja Toiduamet)

Aasta	Käive
-------	-------

2016	496 304 €
2017	559 952 €
2018	726 019 €
2019	647 950 €
2020	549 825 €
2021	473 652 €
2022	620 863 €

Ametlik statistika näitab, väljapüügi mahtude tugevat tõusu 2022. a. Allolevalt jooniselt on näha rannapüügist saadud tulu kalaliikide lõikes aastatel 2016 - 2022, enim tulu on kaluritele toonud ahvenapüük. Võrreldes eelmise perioodiga on üsnagi arvestatavas mahus püügikalana juurde tulnud ka säinas. Need on kalad, mis toovad kalurile põhisissetuleku.

Joonis 9. Rannakalanduse püügist saadud tulu jaotus Saare maakonnas kalaliikide lõikes 2016 - 2022, protsentides (allikas: Põllumajandus- ja Toiduamet)

1.2.5 Vesiviljelus

Vesiviljeluse all mõistetakse veeorganismide kasvatamist inimese poolt loodud ja osaliselt või täielikult reguleeritud kunstlikes tingimustes, kus toodang ületab veekogu loodusliku produktsiooni. Vesiviljelus jaguneb kasvatatavate organismide järgi kolme põhilisse rühma: selgroogsete veeloomade, selgrootute veeloomade ja veetaimede kasvatamine. Suurem osa Eesti kalakasvatuse toodangust tuleb magevee kasvandustest. Eesti ainuke meres paiknev väiksemastaapne sumbakasvandus koos eksperimentaalse karbikasvatusega asub Veere lähedal Tagalahes.

Vesiviljelusest üldiselt rääkides, siis 2002. a vastu võetud EL-i vesiviljelussektori säästva arengu strateegias on sätestatud poliitilised suunised vesiviljeluse kasvu edendamiseks. See strateegia võimaldas oluliselt edendada EL-i vesiviljelustoodete keskkonnasäästlikkust, ohutust ja kvaliteeti. Eestis on head eeldused (sh kalavarud, vee- ja maaressurss) kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tootmiseks. Kalandussektoris tegutsevatel ettevõtetel on pikaajalised traditsioonid, oskusteave ja kogemused ning on hakanud arendama ja kasutusele võtma uusi, kaasaegseimate tehnoloogiliste lahendustega töötlemisseadmeid ning keskkonnasõbralikke kasvatamise tehnoloogiaid. Käesoleval ajal tegeleb Eesti vesiviljelussektor peamiselt kalakasvatusega ning alternatiivsed, looduskeskkonda taastavad suunad sisuliselt puuduvad. Lisandumas on uued loodushoidlikud vesiviljelusvaldkonnad nagu merekarpide ja –vetikate kasvatamine. Kui looduslikes veekogudes paiknevad kalakasvandused üldjuhul suurendavad toitainete koormust keskkonnale, siis merevetikate ja -karpide kasvatamist kui merekeskkonnast toitaineid väljaviivat vesiviljelust peetakse mitmetes EL-i direktiivides keskkonnahoidliku majanduse lipulaevaks.

Saaremaa vesiviljeluse põhisuunaks on jätkuvalt kaubakala kasvatus. Vesiviljelusega tegelevaid tegevusloaga ettevõtteid on piirkonnas 15 (kuus kalakasvatust ja 9 vähikasvatust) liikidest kasvatatakse peamiselt vikerforelli ja vähesel määral jõevähki. Suuremad kaubakala tootjad Saaremaal on OÜ AquaMyk (veeloas toodud kasutada lubatud sööda kogus 200 t), OÜ Ösel Harvest (veeloas toodud kasutada lubatud sööda kogus 150 t) ja OÜ Pähkla Vähi- ja Kalakasvatus (veeloas toodud kasutada lubatud sööda kogus 120 t)¹⁰. Suurem osa vikerforelli toodangust turustatakse kas eluskalana või töödeldud kujul nii kohalikul turul kui ka Mandri-Eestisse. Saaremaa vesiviljelejad plaanivad suurendada tootmisvõimsusi, kasvatada ise rohkem asustusmaterjali, suurendada töödeldud kaubakala osakaalu müügis ja parendada tootmistehnoloogiaid.

Perioodil 2014–2020+ oli Eesti vesiviljeluse sektoril oma arengustrateegia. Vastavalt koostatud strateegiale ja Eesti vesiviljeluse mitmeaastasele riiklikule tegevuskavale 2014-2020 oli vesiviljelussektori visiooniks saada liidriks Eesti vesiviljelustoodete siseturul ja edukaks eksportööriks Eesti viljelustingimustega sobivate ning kõrge välisnõudlusega liikide osas. 2017. a läbi viidud vesiviljeluse arengustrateegia täitmise analüüs näitas, et perioodil 2013-2016 on kalakasvatuste müüginahud kahekordistunud, kuid visioonis seatud eesmärkide saavutamiseks ei ole kasv olnud piisav. Peamiseks põhjuseks oli suuremahuliste investeeringute ebaõnnestumine või pidurdumine ja piiratud finantsilised võimalused.

Kuigi maakonnas tervikuna loodetakse uute (avamere) kalakasvatuste rajamisest suurt tulu²⁴, tuleb sellesse ettevõtmisesse suhtuda teatud ettevaatusega, kuna eelnevad praktikad ja tegevusanalüüsid on näidanud, et vaatamata suurtele investeeringutele ei ole suudetud planeeritud tegevusi soovitud tasemel ellu viia. Samuti võivad avamere kalakasvatused anda oma negatiivse panuse Läänemere seisundile. Eestimaa Looduse Fondi säästliku kalanduse ekspert Joonas Plaan on oma ettekandes “Avamere kalakasvatuste võimalik keskkonnamõju” juhtinud tähelepanu kalafarmide loomisega kaasnevatele võimalikele negatiivsetele keskkonnamõjudele. Läänemere eutrofeerumine on nr 1 probleem mõjutades ökosüsteemi, kalade heaolu, kõikide loomade heaolu ja kaudselt Läänemere ääres elavate inimeste heaolu. Eesti mereala koondhinnang eutrofeerumise valdkonnas on halb (skaalal väga hea, hea, keskine, halb, väga halb). Vaadates otsa erinevatele uuringutele ja keskkonnamõju hinnangute eeluringutele ja keskkonnamõju hinnangutele endile, siis mõjutab avamere kalakasvatuste loomine kõige enam vee kvaliteeti ehk siis seda kui palju hakkab kalakasvatustest lämmastikku ja fosforit ehk eutrofeerumist tekitavaid osakesi Läänemere jõudma.

²⁴ [Saare maakonna ettevõtluskeskkonna ja selle arendamisvõimaluste analüüs](#)

Joonas Plaan tõstatab küsimuse, mis on täna mõju veekvaliteedile aja- ja punktkoormus allikatest Lääne-Eesti vesikonnas ehk seal, kus täna enamuse kalakasvatust on planeeritud? Lämmastikku tekib aastas 7790 tonni, fosforit 173 tonni. Tegu on otseselt inimtegevusest tekkiva toitainekoormusega, mis mõjutab Läänemerd. Kui panna siia kõrvale kavandatavatest kalakasvatustest lisanduv toitainehulk, siis Keskkonnaministeeriumi hinnangutel, kui võtta arvesse, et kõik planeeringud teostuksid, siis me näeme, et väga suur hulk juba täna olemasolevast koormusest lisandub juba olemasolevate kalakasvatuste raames. See on kindlasti üks asi, mis puhul tuleb mõelda, et kas ja mis moel me peaksime edasi liikuma nende planeeringutega ja kas see on siiski üldse mõistlik ühiskonna tarbeks olukorras, kus Läänemere olukord on piisavalt halb, kus eutrofeerumine on väga suur probleem.

Eestis on ajalooliselt maismaa kalakasvatust püüdnud pikalt arendatud ja aja jooksul on nad keskkonna seisukohalt muutunud märksa paremaks ja tõhusamaks.²⁵

1.3 Kalavarud

1.4

Eesti vetes elutseb hinnanguliselt 75 kalaliiki, kellest enamik on mageveekalad, poolsiirdekakalad (näiteks vimb, säinas) või siirdekakalad (lõhe, meriforell, angerjas). Merekalu on Eesti rannikuvees umbes 30 liiki, kuid kuna Eestit ümbritsev meri on riimveeline, sobib see elukeskkonnana hästi ka paljudele mageveekaladele.

Suurem osa kutselisest kalapüügist on rahvusvaheliselt reguleeritud. Läänemere püügimahtude arvestamisel tehakse vahet rändavate ja paiksemate kalade vahel. Rändavatele kalaliikidele (kilu, räim, tursk, lõhe) kehtestab püügikvoodid Euroopa Liidu Nõukogu, paiksemad kalaliigid (ahven, koha jt) on riigi enda majandada. Keskkonnaministri vastutusalasse kuulub EL kalavarusid puudutavate teemade osas põllumajandus- ja kalandusnõukogu istung. Eestis jaguneb kalanduse korraldus nelja asutuse vahel:

- 1) Keskkonnaministeerium korraldab kalavarude kaitse ja kasutamise poliitika ettevalmistamist ja elluviimist, sh kalavarude taastootmist ning kude- ja elupaikade kaitset ja taastamist ning annab ka lube teaduslikeks uuringuteks ja eriotstarbeliseks kalapüügiks;
- 2) Maaeluministeeriumi valdkonnad on kalanduse turukorraldussüsteemi arendamine, struktuuritoetuste ja riigiabi andmine, vesiviljelussektori korraldamine, kutselise kalapüügi korraldamisega seotud poliitika kujundamine;
- 3) Põllumajandus- ja Toiduamet tegeleb kutselise kalapüügi korraldusega, väljastades kutselise kalapüügi lube ning pidades kalalaevade riiklikku registrit ja püügiarvestust.²⁶

Arengustrateegia perioodil 2014 - 2020+ a toetasime kalavarude jätkusuutlikku arengut koelmukohtade parendamisega ja angerja noorjarkude eksperimentaalse asustamisega Saaremaa rannikumerre. Loodetavasti toetavad need tegevused kalavarude olukorda meie rannikumeres.

Tartu Ülikooli Eesti Mereinstituudi poolt 2019. a koostatud kalavarude uuringu (*Eesti kalandussektori riikliku töökava täitmine ja analüüs, teadusvaatlejate paigutamine eesti lipu all sõitvatele kalalaevadele ning teadussoovituste koostamine kalavarude haldamiseks 2018-2019 aastal*) hinnangul on kalavaru Saaremaa lõunarannikul Liivi lahes viimastel aastatel püsinud küllaltki stabiilsel tasemel. Ahvena varu Liivi lahes on piirkonniti vähenenud, kuid

²⁵ [Avamere kalakasvatuste võimalik keskkonnamõju](#)

²⁶ <https://envir.ee/elusloodus-looduskaitse/kalandus>

Liivi lahe kogusaak, kui Pärnu laht välja jätta, oli kõrgem kui 2007-2018 keskmine. Ahven on kudealade suhtes vähem nõudlik kui mitmed teised töönduslikult olulised mageveeliigid (säinas, haug, särg jt.). Nimetatud liikidele on kudealadena väga olulised merega seotud lõukad nagu Mullutu laht, Suurlaht, Linnulaht, Vägara laht, Laidevahe laht, Oessaare laht, Poka laht, Aenga laht, Põldealune laht jt. Tõenäoliselt on ökoloogilised tingimused mõnedel kudealadel muutunud osadele liikidele paljunemiseks ebasoodsamaks. Võimalikke limiteerivaid faktoreid võib olla mitmeid, nagu marja, vastsete või noorkalade ellujäämus kiskluse või toidu konkurentsi tõttu, vastsetele vajaliku toidu puudumine jne. Viimased andmed näitavad siiski positiivseid trende mitmete mageveeliikide arvukuses ja saakides nagu haug, säinas, särg jt., millele on ilmselt kaasaaidanud osade kudealade taastamine.

Saaremaa läänerranniku rannäärsetes vetes domineerib ihtüoloogiliste seirepüükide saagis ülekaalukalt lest. Teised olulisemad liigid on ahven ja särg, mõnel aastal on ka räime arvukus

kõrge. Rannakalandusele olulistest liikidest on avamerelises piirkonnas hetkel rahuldavas seisus vaid lestavaru, kuid ka see on languses. Avameriga piirneval läänerrannikul langes töönduslik lestasaak 2018. aastal aastatereale 2007-2018 madalaimaks. Endiselt on kesises seisus ahvenavaru, kuigi viimastel aastatel on tekkinud ka tugevamaid põlvkondi. Ka teiste rannakaluritele oluliste liikide (haug, siig, säinas jt.) varud on endiselt madalseisus, kuigi neist viimane on näidanud viimastel aastatel paranemise märke. Rannakalanduse tulususe tõusu kalavarude olulise suurenemise läbi ei ole lähiaastatel oodata. Samas on mõnede liikide, nagu tuulehaug ja meriforell saagid paranenud. Ilmselt tuleks selles piirkonnas ka edaspidi pöörata eelkõige tähelepanu mageveekalade koelmutel toimuvale, kuna arvestatavaid ahvena-, haugi ja säinapõlvkondi moodustub väga harva. Merisiia saagikus oli kõrge vaid aastatel 2001-2002, edasi on saagikus püsinud stabiilselt madalana. Selle liigi jaoks on ilmselt üheks olulisemaks probleemiks sigimiseks sobilike alade vähesus: ajalooliste kudealade täiskasvamise (s.t. marja arenguks sobilike alade vähenemine). Ka selles piirkonnas domineerivad suvistes püükides Soome päritolu siid.²⁷

Kalavarude jätkuvas langustrendis ei saa süüdistada ainult kutselist kalapüüki, vaid seda mõjutavad ka muud faktorid nagu hallhülged, kormoranid, parasiidid, merekeskkonna reostus jms. Ka eelmainitud Eesti Mereinstituudi poolt koostatud kalavarude ülevaates on ära märgitud muuhulgas: *“Angerjavaru on halvas seisus nii Läänemeres kui Euroopas tervikuna. Läänemerre jõudvate klaasangerjate arvukus on endiselt väga väike. Klaasangerja taastootmisindeks vastas 2018. aastal vaid 2,1 protsendile Põhjamere ja 10,1 protsendile teiste Euroopa piirkondade keskmisest tasemest võrreldes perioodiga 1960-1979. Paigaangerja (yellow eel) taastootmisindeks on sama võrdlusperioodi suhtes 29 protsenti. (ICES WGEEL REPORT 2018). Angerjapopulatsiooni ei mõjuta siiski ainult kalapüük. Angerjavarude languse taga arvatakse olevat ka jõgede reostus ja rändetõkete rajamine (tammid jms.), kalaparasitiide ulatuslikum levik ja keskkonnamuutused, mis on mõjutanud angerja kudeala ja rändetingimusi. Teadusuuringud on ka näidanud (Hansson jt. 2017), et angerja suremus kormoranide tõttu võib Läänemeres olla samas suurusjärgus angerja tööndusliku püügiga. Lisainformatsiooni samal teemal on ka teistel autoritel, nagu Lundström jt. (2010) ja Östman jt. (2013). Sarnased on andmed ka mõnedest Rootsi järvedest, kus kormoranide söödud angerjakogus isegi ületas angerjasaaki (Ovegård, 2017).*

²⁸

Kalurite hinnangul on Saaremaa kalanduspiirkonnas suurimaks probleemiks hallhüljeste populatsiooni järjepidev kasv ja nende poolt tekitatud kahju kalavarudele ja püügivahenditele.

²⁷ [Kalavarude lühiülevaade 2019, TÜ Eesti Mereinstituut](#) lk 13

²⁸ [Kalavarude lühiülevaade 2019, lk 10](#)

Eestis ei ole kahjuks läbi viidud uuringuid, mis annaksid tõese hinnangu lindude ja merekiskjate poolt tekitatud kahjude ulatusest kalavarudele.

Rootsis ja Soomes läbiviidud uuringud viitavad aga sellele, et hallhüljeste ja kormoranide poolt tekitatud kahju Läänemere kalavarudele on märkimisväärne.

Rebeca Svensson Rootsi Põllumajandusteaduste Ülikoolist (SLU) uuris hallhüljeste populatsiooni kasvu mõju haugi populatsioonile aastatel 2016 - 2020 Rootsi rannikuvetes (Uppsala ja Stockholmi maakonnad). 2021. a ilmunud uuring [“Development of northern pike \(*Esox lucius*\) populations in the Baltic Sea, and potential effects of grey seal \(*Halichoerus grypus*\) predation” \(Swedish University of Agricultural Sciences\), 2021](#) tulemused näitavad, et hallhüljeste arvukuse suurenemine on seotud Läänemere lääneosa saarestiku haugi populatsiooni negatiivse arenguga. Rannikumere kalade majandamisel on ka Eestis traditsiooniliselt arvestatud ainult kalapüügist tekkinud mõjudega ja riiklikul tasandil püütakse rakendada piiranguid ainult kutselisele kalapüügile. Selle uuringu tulemused rõhutavad seda, et elujõuliste kalapopulatsioonide säilitamiseks tuleb üle minna ökosüsteemipõhisele kalavarude majandamisele, kus hinnangutes võetakse arvesse ka tippkiskjate arvukuse suurenemise mõju kalavarudele. Kalur ei ole sugugi kõige suurem oht meie rannikumere kalavarudele.

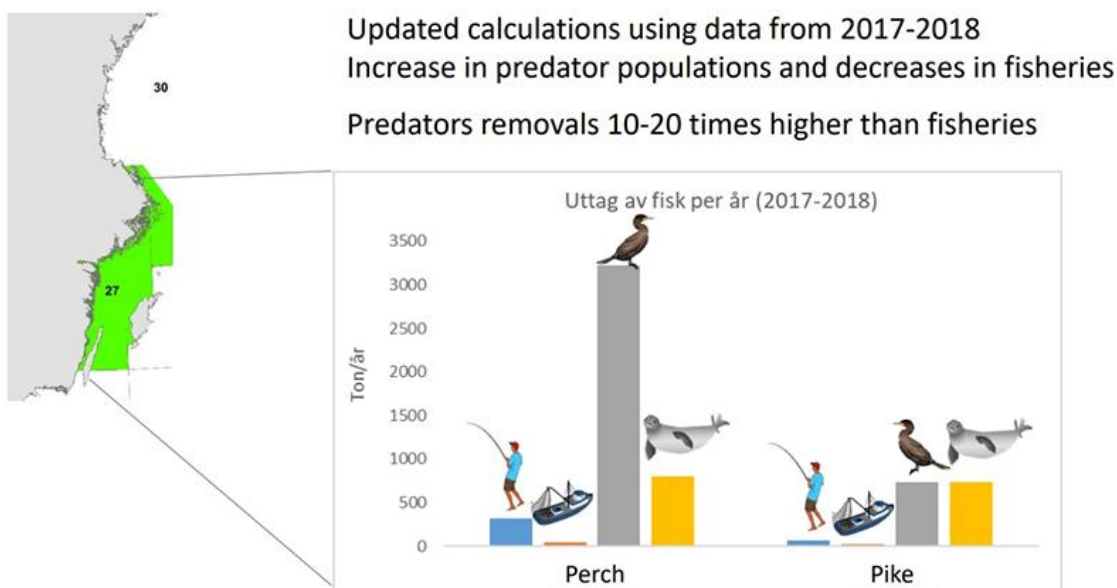
Soome kalanduse algatusrühmade eestvedamisel on Rootsi, Saksamaa ja Eesti viinud läbi Läänemere hülge- ja kormorani koostööprojekti ([The Baltic Sea Seal and Cormorant TNC project](#), 2021). Ka selle projekti tulemused rõhutavad, et hüljeste ja kormoranide arvukuse järsk suurenemine mõjutab tugevalt Läänemere väikekalapüügi sektorit, vähendades kohalikku püüki, tekitades lisakulusid ning vähendades seeläbi sektori kasumlikkust. Lisaks põhjustavad hülged otsest kahju kalapüügivahenditele ja levitavad parasiite, mis on kalavarudele kahjulikud.²⁹

Alloleval joonisel, mis on koostatud Rootsi Põllumajandusteaduste Ülikooli (SLU) teadlaste poolt ja, mida tutvustati avalikkusele Helcom Fish Pro koosolekul 24. 03. 2021. a, on näha, et hülged ja kormoranid hävitavad 10-12 korda rohkem haugi ja ahvena varusid kui kalurid.³⁰

29 [Kormoranide ja hüljeste mõju Läänemere väikekalapüügile: Üleskutse Euroopa Liidu ja riiklike otsustajate koheseks tegutsemiseks](#)

30 [Effects of seals and birds on coastal fish, Helcom Fish Pro 2021-03-24](#)

Removal of perch and pike in Swedish SD 27-29

Joonis: Hülged ja kormoranid hävitavad kordades rohkem ahvena ja haugi varusid kui kalurid
Allikas: [Helcom](#)

Kalavarude seisukorra parandamise ainsaks regulatsiooni hoovaks ei ole kutselist kalapüüki mõjutavate piirangute kehtestamine. Ära ei tohi unustada hüljeste ja kormoranide poolt põhjustatud kahjusid. Hallhüljeste ja kormoranide poolt tekitatud kahjud on tänasel päeval reaalsus, mille all kannatavad kõik Läänemere väikekalurid. EL-i tasandil on kiiresti vaja kooskõlastatud tegevust, et vältida Läänemeres väikepüügiga tegelevate rannakalurite kadumist.

Selle nimel hakkame ka oma kalanduspiirkonnas perioodil 2023 - 2027+ töötama. Samuti on vaja jätkata koelmukohtade taastamisega.

1.5 Tööhõive ja elatusvõimalused rannakalanduses

Kutseliste rannakalurite all on mõeldud isikuid, kellele on väljastatud kaluri kalapüügiluba. Kutselise kalapüügi võimalused kaluri kalapüügiloa alusel on jaotatud maakonniti. Sellest tulenevalt väljastatakse kaluri kalapüügiloa maakonniti, kutselise kalapüügilubade ja püügiandmete arvestust omavalitsuse lõikes ei peeta.

Saaremaa kalanduspiirkonnas (Saaremaa, Muhu ja Ruhnu vald) oli 2022. a lõpu seisuga 240 kalapüügiloa omanikku (neist 8 naised), kellest omakorda 131 olid füüsilisest isikust ettevõtjad, 101 osaühingud, 3 aktsiaseltsid, 4 usaldusühingud ja 3 täisühingud³¹. Püügilubadele oli kantud 447 inimest. Loale kantud kalurite arv on püsinud aastate 2015-2022 lõikes üsna stabiilsena, jäädes 430-450 piirimaile (ühele kalapüügiloale võib kanda mitme kaluri nime). Rannakalurite osakaal kogu maakonna tööealisest elanikkonnast (23 445 inimest) moodustas 2022. a 1,9 % (2015. a oli sama näit 1,2%).

³¹ [PTA, Püügistatistika](#)

Rannakalurite seas domineerivad jätkuvalt kesk- ja vanemaealised töötajad, kõige enam on esindatud vanusegrupp 46-70 (2022. a 52 % kõigist loale kantud kaluritest). Noorte osakaal (vanus 15-30) on paraku ikka väga väike ja langustrendis (2022. a ainult 4% kõigist loale kantud kaluritest). Noorte huvi kaluri kutse omandamise vastu on küll kasvanud, aga paljudel juhtudel saab takistuseks see, et püügilubade ja varustuse soetamine nõuab suuri investeeringuid.

Rannakalurid on seisukohal, et kui noorte seast järelkasvu ei tule, ei ole rannakalandus jätkusuutlik. Oluliseks peetakse jätkuvalt rannakaluri kutse propageerimist, et muuta kalandus noortele atraktiivsemaks. Vaja on luua noorkaluritele soodsamad võimalused kalurikutsega alustamisel ja toetada noortele mõeldud kalandusalaseid huviringe ning õpet.

Tabel 5. Loale kantud kalurite arv ja rannakalurite vanuseline jaotus ja keskmine vanus Saare maakonnas, 2015-2022 (allikas: PTA)

Vanusegrupp	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
15-30	34	33	31	24	22	21	20	18
31-45	111	99	101	91	99	99	104	110
46-70	227	243	247	241	248	246	240	231
70+	76	70	72	77	86	94	90	87
Loale kantud kalurite arv	448	445	451	433	455	460	454	447
Keskmine vanus	54,03	54,03	54,11	54,89	55,24	55,80	55,69	55,82

Valdaval enamikul Saaremaa kalanduspiirkonna kutselistest kaluritest on kalapüük kujunenud täiendavaks sissetulekuallikaks muu teenistuse (palgatöö, kõrvaltegevusala, pension) kõrvalt. Seda peamiselt seoses lühikese püügihooajaga (püük toimub aastast aprillist kuni novembrini, kalurite hinnangul toimub aktiivne püük isegi ainult 4 kuud aastas). Valdav osa piirkonnas püütavast kalast omab madalat kokkuostuhinda ja realiseeritakse enamasti väärindamata kujul. Võib öelda, et ainult kalapüügist elatab ennast piirkonnas vaid 6 kutselist kalurit. Oluline on jätkata kohaliku kala väärindamise propageerimist kaluri enda poolt, kas või minimaalselt (värske kala puhastamine), kuna see annab võimaluse mõningal määral sissetulekuid suurendada. Väärindamise puhul (fileerimine) võib probleemiks osutuda see, et kuna peamiselt püütakse n-ö odavat kala, mille väärindamine tõstaks toote hinna väga kõrgele, võib tekkida oht, et turg ei ole võimeline seda toodet ostma. Kõige “turusobralikumaks” väärindatud tooteks piirkonnas on suitsukala. Samuti on oluline jätkata mitmekesistamise tegevussuunal, toetamaks neid tegevusi, mis võimaldavad kaluril saada püügivälisel ajal lisasissetulekut kõrvaltegevusalal.

1.6 Kalalaevastik

Kalalaevade registrisse on kantud Saare maakonnas 405 alla 12-meetrist kalalaeva (segment 4S2, seisuga 31.12.2021). Laevamasinate keskmine võimsus on 16,7 hj. Nasva sadamas on 31 alust, Läätsa 20, Vörkaia sadamas 6, Tori jõesadamas 13 alust (allikas: Põllumajandus-ja Toiduamet). Segmendi 4S2 laevadest pooltel on ehitusaasta enne 2000. aastat. Enim on amortiseerunud räimepüügiks mõeldud kakuam-tüüpi alused, uuendamist vajavad ka kalalaevade mootorid. Vähene kalapüük takistab omakorda inevesteeringut kalapaatidesse. Investeeringud tuleb teha muude tegevuste arvelt, mis pikemas perspektiivis ei ole jätkusuutlik.

Investeeringud on otseselt kalapüügi parendamiseks perioodil 2015-2020+ 78 505 €. Suureks probleemiks rannapüügis on uute kalalaevade registreerimine kalalaevade registrisse. EL on määratletud igale liikmesriigile eraldi kilovatid (paadimootori võimsus).

1.7 Sadamad ja lossimiskohad

Saare maakonna arengustrateegia sedastab, et sadamaid arendatakse multifunktsionaalsetena, pöörates rohkem tähelepanu sinimajandusele. Riigi väikesadamate võrgustikku täiendavad maakondliku tähtsusega kogukonna sadamad. Saare maakonnas on 49 sadamat, kus lossitakse kala. Saaremaa on pikima rannajoonega kalanduspiirkond Eestis. Kokku on Saare maakonnas 139 lossimiskohta. Enim on kala lossimisi Nasva Jõesadamas (4866 lossimist), Tori Jõesadam (2941 lossimist), Orissaare Uisusadamas (2850 lossimist) ning Muhus Vörkaia sadamas (1774 lossimist). Enim püütud kalad on ahven, lest, tuulehaug. Rannakalanduses kasutatavad väikesadamad on oma sadama funktsioone parandanud ja on kantud sadamaregistrisse.

Täielikult on renoveeritud Muhu saarel 3 kalasadamat (Kallaste sadam, Koguva sadam ja Vörkaia sadam). Renoveeritud sadamad on nii lossimiskordade kui kalasaakide poolest oma eesmärgi täitnud.

Täisrahastuse ehk 400 000 € eest renoveeritud Nasva jõesadam on kalakoguste kui lossimise kordade arvuga kindlalt esikohal. Nasvale järgnevad lossimisandmete kui väljapüügi poolest Tori jõesadam, Muratsi sadam, Turja ja Kungla sadamad. Saare maakonda iseloomustab suur lossimiskohtade arv. Selle tingib ahvenapüük, püüdma minnakse paat traileril sinna, kus on kala ehk siis lossimiskoha olulisust on raske välja tuua kuna erineval ajal on olulised erinevad lossimiskohad. Räimepüük on Saaremaal katastroofiliselt vähenenud, sellest tulenevalt on suuremate sadamate osatähtsus väljapüügil vähenenud.

Uue perioodi sadamate tuleviku kindlustab multifunktsionaalsete sadamate renoveerimine. Sadam peab suutma tagada kalurile lossimiskoha, seda nii kutselisele kalurile kui harrastuspüüdjatele. Saaremaa kalanduspiirkonnal on suur mereturismi potentsiaal. Tähtis on arendada võimalusi juurdepääsuks maakonnale merelt. Oluline on tagada meresõiduohutus maakonna rannavetes, mis omakorda nõuab vastavusse viimist minimaalsete siseriiklike nõuetega (allikas: Maaeluministerium).

Väikesadamate haldamist ja korrastamist juhib tugev kogukond, kuhu on koondunud kutselised kalurid, harrastuspüüdjad, vabaaja aluste omanikud. Oma abikäe on ulatanud kohalikud omavalitsused, kellel on piisav kompetents projektide kirjutamisel. Projektide elluviimine ja edasine sadama areng jääb kohalikule kogukonnale kogukonnale.

2023. a kevadel sadamapidajate seas läbi viidud arenguvajaduste kaardistamise küsitlusest tulid välja peamised investeeringuvajadused, milleks enim mainituna olid kala lossimiseks paremate tingimuste loomine, väikepaadi kaide ehitus ja renoveerimine, kalurite olmetingimuste parandamine (sadamahoonete ehitamine ja renoveerimine jms), muu sadama tegevuseks vajaliku infrastruktuuri väljaehitamine ja parendamine, kaitsemuulide väljaehitamine ja parendamine, faarvaatri puhastamine, keskkonnasäästlike (taastuenergia) lahenduste kasutusele võtmine, sadama virgestusala loomine, erinevate lisateenistust võimaldavate sadamateenuste spektri laiendamine kalasadamates.

Küsitlustulemuste analüüsist nähtus, et oluline on toetada investeeringuid, mis mitmekesistavad kalasadamates pakutavaid teenuseid, pakuvad kaluritele kala lossimise ja hoiustamise teenuseid ning võimaldab sadamates hoida kalapüügi- ja kalatööstust. Samuti on oluline toetada investeeringuid, mis keskenduvad mere ja tööhutusele väikesadamates ja vähendavad ekstreemsetest ilmastikuoludest tulenevaid kahjustusi sadamataristule.

1.8 Kala töötlemine ja otseturustamine

Põllumajandus- ja Toiduameti kontrolli all Saaremaal on seisuga 01.01.2022 10 kalakäitlemisettevõtet, üks on eraelamus käitlemise loaga, üks on käitlemiseks kohandatud ettevõtte. Üks kalur (FIE) püüab, käitleb kala ja omab kauplust (jaekaubandus).

Kahel ettevõttel, kellel on traallaevad, külmutavad kala ja teevad preserve. Ülejäänud kalatöötlemise ettevõtted teevad hooajaliselt preserve, pakendavad ringi krevetti. Eesti turule teevad toodangut kuus ettevõtet (allikas: Põllumajandus- ja Toiduamet). Kuna tegemist on hooajatooga, on töötajate arv varieeruv.

Otseturustamine (jahutatud kala) turustamine käib veebis ning isiklike tutvuste kaudu. Rannakalurid on pikka aega olnud selles ametis, siis otsekontaktid on põhiline otseturustamise viis. Otseturustamisel saavad tooret kala suitsutajad, seda eriti räime ja lesta puhul. Väikeste kalakoguste turustamisele aitab kaasa jahutuskambrite soetamine, mis võimaldab kala hoida värskena jää sees kuni 72 tundi. Uuel perioodil on vaja juurde väljapüütud kalale jahutuskambreid ja jahutusega autosid, et tagada parema kvaliteediga jahutatud kala turule tulek.

Eelmine periood oli Saaremaal kolm jahutusega autot, mis varustavad Saaremaad värske kalaga.

Selles valdkonnas on kahtlemata soov jätkata kala töötlemise/väärindamise ja otseturustamise võimalusi mitmekesistavate tegevuste toetamisega.

Saaremaa kalatööstuste 2021. aasta käive oli 14 614 373 €. Suurim tööstus on AS Läätsa Kalatööstus, kelle tooteportfellis on hetkel 70 kalatoodet. Suure osa käibest annab kreveti ringi pakendamine ja müük. Punasele kalale on orienteerunud OÜ Saare Kala Tootmine. Oma toodangut väärindab ka OÜ Pähkla Vähi- ja Kalakasvatus, kelle tootesortimendis lisaks toorkalale on aastaringselt ligi 10 forellist valmistatud kalatoodet. Traallaevade omanike tööstused müüvad kilu- räime, külmutatuna kui ka eri soolas. Veel väärindatakse väheväärtuslikku kala nagu ümarmudil, koger ja särg. Kohalike kaluritega võtab kala ja väärindab Õselfish OÜ.

Valdkonna kitsaskohaks on kindlasti kalurite vähesed teadmised ja oskused enda püütud kala väärindamisel, oluline on toetada investeeringuid, mis panustavad nende oskuste ja teadmiste parendamisse. Samuti on oluline toetada investeeringuid seadmetesse ja vahenditesse, mis lihtsustavad kalatöötlemist.

1.9 Kala tarbimisharjumused ja selle muutused Eestis ja Saaremaal. Kalanduse kui tegevusala tuntus kalanduspiirkonnas.

Kala on kasulik toiduaine, sisaldades mitmeid inimorganismile vajalikke aineid ja vitamiine. Kala on kergesti seeditav, temas leidub vähe kaloreid, ent ohtralt toitaineid. Pidevalt on räägitud kala söömise kasulikkusest.

Maaeluministerium tellis 2022. aastal Eesti Konjunkturiinstituudilt [kala ja kalatoodete tarbimise uuringu](#). Selle eesmärk oli saada teada, kuidas on muutunud Eesti elanike kala ja kalatoodete tarbimise harjumused perioodil 2020–2023 ning mida peab tarbija silmas kalatooteid valides.

Varasemate uuringute puhul olid aluseks leibkonnauuringu andmed. Nii 2021. kui ka 2022. aastal on tarbimiskogused arvatud ressursipõhiselt. Kalapüügi- ja vesiviljelustoodete ressursse arvutades lähtuti püütud, eksporditud ja imporditud kala kogustest. Ressurssidest (kokku 165 000 tonni) 112 000 tonni eksporditi. Eestisse jäänud ressurssidest 30 200 tonni läks mittetoiduliseks tarbimiseks ning toiduna tarbimiseks jäi arvestuslikult 22 800 tonni ehk 17 kg kala elaniku kohta (maailmas 20,5 kg). Ressursipõhised arvutused näitasid ka seda, et kala ja kalatoodete tarbimine Eestis tõusis 2021. aasta 15,0 kg-lt elaniku kohta (eluskaalus) 2022. aastal 17,0 kg-le ehk kalatoodete tarbimine tõusis aastaga 13%.

Selleks, et hoida kala ja kalatoodete tarbimist senisel tasemel, peaks eestlased sööma kala ja kalatooteid paarist korrast kuus kuni ühe korra nädalas. Hea on tõdeda, et Eesti Konjunkturiinstituudi 2022. aastal korraldatud küsitlusele vastanutest enamik ehk 74% seda teevadki. Võrreldes 2020. aastaga oli oluliselt väiksem hulk vastanutest rahul sellega, kui tihti nad kala ja kalatooteid söid. Kui veel 2020. aastal arvas 39% vastanuist, et nad võiks tihemini kalaroogasid süüa, siis 2022. aastaks oli vastanuist sellel arvamusel lausa 51%.

Uuringust nähtub, et enim armastavad eestlased süüa punase lihaga kalu – lõhet ja forelli, kuid ka heeringat. Lõhet nimetas lemmikuna 64% kõigist uuringus osalenutest (2020. a 67%), forelli 46% (2020. a 56%) ja heeringat 40% (2020. a 47%). Mõnevõrra vähem eelistatud kalana koha (25%, 2020. a 34%), lesta, (23%, 2020. a 30%), räime (22%, 2020. a 35%), kilu (21%, 2020. a 34%) ja ahvenat (21%, 2020. a 27%).

Kala tarbijad eelistavad toidulaua endiselt värskest ja jahutatud kalast valmistatud kalaroogi, eelkõige lõhest ja forellist tehtud toite, soola- ja vürtsikala ning värskest räimest ja kilust valmistatud kalaroogi. Kala ostmisel hindasid vastajad kõige tähtsamaks kala värskust, maitset, müügikoha puhtust ja hinda. Kolm esimest tegurit on püsinud esikohal kõikides Eesti Konjunkturiinstituudi vastavasisulistest küsitlustes alates 2003. aastast, hinnaküsimus on tähtsustunud seoses järskude hinnamuutustega.

2021. aasta kevadel alanud lõhe hinnatõusu peetakse üheks peamiseks põhjuseks, miks Eesti turul ostetakse kala ja kalatooteid kokku varasemast vähem. Lõhelasi aga tarbiti sellele vaatamata 2022. aastal Eestis elaniku kohta peaaegu kaks korda rohkem kui 2018. aastal.

Külmutatud kala söödi vähem kui värsket ja jahutatud kala, ning kui söödi, siis pigem harvem. See trend ei ole võrreldes eelneva uuringuga muutunud, kuid kogutarbimine selle

tooteliigi osas liigub vähenemise suunas. Külmutatud kaladest eelistati lesta, heiki, ahvenat jt selle grupi kalu, mida tarbis 2022. aastal 52% vastanuist (2020. a 57%), neist vähemalt kord kuus valmistas neist toitu 19% (2020. a 21%) ja harva 33% (2020. a 36%) vastanuist. Vähem söödi külmutatud lõhe, forelli, koha jt kalu (43%, 2020. a 47%) ning räime, kilu jt kalu (30%, 2020. a 35%). Neid, kes külmutatud kala üldse ei söönud, oli kõige rohkem noorte seas ja kõrgemates palgagruppides.

Sarnaselt eelnevatele tooteliikidele vähenes ka suitsu-, soola- ja kuivatatud kalade tarbimine. Favoriidiks jäid soolaheeringas, mida tarbis 71% vastanuist (2020. a 79%) ja soolalõhe ning forell, mida samuti tarbis 71% vastanuist (2020. a 74%). Neid tooteid söödi ka kõige sagedamini: kord kuus või tihemini söi soolaheeringat 42% vastanuist (2020. a 44%) ja soolalõhet ning -forelli 35% (2020. a 38%). Märgatavalt vähenes suitsuräime, suitsukilu, suitsuheeringa jt suitskalade tarbimine, mida tegi 54% (2020. a 62%) ning kuivatatud ja vinnutat kala tarbimine, mida tegi 47% vastanuist (2020. a 52%). Suitsuräime,-kilu ja -heeringa suhtes olid eriti tõrksad 18–29-aastased noored, kellest ei söönud neid üldse 75% ja üle 2000 € teenivad vastajad, kellest vältis seda tooteliiki 73%.

Tarbitud kala ja kalatoodete kogused kasvasid 2016. ja 2020. aasta võrdluses ca 7%; kulutused neile suurenesid sama ajaga 22% ehk 65,4 € aastas leibkonnaliikme kohta.

Võrreldes teiste toidugruppidega on kala ja kalatoodete tarbitud kogus Eestis elaniku kohta endiselt ligi kuus korda madalam kui liha ja lihatoodete puhul. See suhe kala ja liha vahel on aastate jooksul püsinud pea muutumatuna, sest suurenenud on nii kala- kui ka lihatoodete ostude kulutused. Rahul polda endiselt kala kõrge hinnaga, kuigi elanike sissetulekute tõus on aidanud mõnevõrra seda rahulolematust vähendada. Samuti on kalatoodete valik kauplustes kitsam kui lihatoodete puhul. Seega lihatoodete eelistamise põhjuseks võib pidada nii soodsamaid hindu kui ka mitmekesisemat tootevalikut.³²

Saarlaste kala tarbimisharjumused langevad suuresti kokku kogu Eesti samade trendidega, valdavalt eelistatakse punast kala, eelkõige Pähkla forelli, oluliseks peetakse hinna ja kvaliteedi suhet. Kala tarbima harjunud inimesed eelistavad ka kvaliteetset kohalikku kala ja kalasaadusi. Eelmisel strateegiaperioodil pöörati suurt tähelepanu kala tarbimisharjumuste kujundamisele laste ja noorte seas, korraldati erinevaid kalandust tutvustavaid praktilisi koolitusi Saaremaa koolide õpilastele (õpituba "Kena kala"), mille tulemusena tõusis kala tarbimise harjumus laste ja noorte seas üsna tugevalt. Koolides läbiviidud küsitluste alusel on paljud lapsed, kes varem peale kalapulga muud kala ei söönud, hakanud kala tarbima ja omakorda on see parandanud ka perede kala tarbimise harjumusi. Lapsevanemate ja õpetajate vastustest nähtus see, et kala söödaks palju rohkem kui selle hind oleks madalam.

³² [Kala ja kalatoodete tarbimise uuring](#)

2 Piirkonna arenguvajadused ja potentsiaal

Tabel 6. Piirkonna SWOT-analüüs

Tugevused	Nõrkused
1. Pikaajalise praktilise kogemuse ja ajalooliste püügiõigustega kalurkond on vaatamata sektorit tabanud raskustele tegus 2. Kohaliku tegevusrühma meeskond on strateegia elluviimise ja projektide läbiviimise kogemusega ning aktiivne 3. Koostöö on teatud määral toimiv, kohaliku tegevusrühma liikmeskond on otsuste tegemisse kaasatud 4. Peamised sadamad on korras, olemas on lossimise ja esmase töötlemise tingimused 5. Saaremaal on jätkuvalt olemas kalatööstus, vesiviljelus, kalurite oskused väärindamisel on tänu eelmise strateegiaperioodi tulemustele mõnevõrra paranenud 6. Saaremaa kuvand on jätkuvalt positiivne	1. Kalurid on jätkuvalt vananev põlvkond, noorte juurdekasvu on vähe 2. Kaluriametiga alustamine on raske ja kulukas (püügiõiguse saamine, -vahendite soetamine) 3. Rannakalandus ei taga aastaringset stabiilset sissetulekut 4. Kalavarud on ebastabiilsed, vähenemisele on kaasa aidanud hüljeste ja kormoranide arvukuse kiire tõus 5. Koostöö erinevate osapoolte vahel on vähene – puudub kalurite ühistuline tegevus, kalurite ja Keskkonnaameti vahel toimub pigem vastandumine 6. Kalurite väärindamise, turunduse ja müügi oskused on tagasihoidlikud ega soosi väärtusahelas ülespoole liikumist 7. Bürookraatiat ja raporteerimist on kalurite jaoks ebamõistlikult palju
Võimalused	Ohud
1. Kala ja sellest valmistatud toodete populaarsus kasvab 2. Kalavarud suurenevad, sh reguleeritakse riiklikult hüljeste ja kormoranide arvukust 3. Hoogustub ranniku- ja mereturism, mis suurendab	1. Kalavarud vähenevad olulisel määral 2. (Välis)poliitiline ja majanduslik olukord on ebastabiilne (sanktsioonid ekspordile jms)

piirkonda külastavate inimeste hulka 4. Meretuuleparkide rajamine võib kaasa tuua täiendava sissetulekuallika (nt uued turismi liigid, parkide teenindamine)	3. Suureneb välismaalt odavama kala import – nõudlus kohaliku kala järele väheneb 4. Kliimamuutus muudab ebasoodsad ilmastikuolud sagedasemaks 5. Reeglid karmistuvad ja bürokraatia võimendub 6. Meretuuleparkide rajamine võib kalavarudele mõjuda halvasti (uurimata on nende mõju rände) ja tuua kaasa täiendavaid piiranguid kalurkonnale 7. Kalandussektori toetamine väheneb, Euroopa Liidu meetmed kaovad
--	--

Tabel 7. Piirkonna TOWS-analüüs

	Võimalused	Ohud
--	-------------------	-------------

Tugevused	Tugevuste ja võimaluste kombinatsioonidest kerkib enim esile piirkonna positiivne kuvand, mis aitab kaasa ranniku- ja mereturismi arendamisele ning loob sellega võimalused kaluritele lisasissetulekute saamiseks. Samuti annab see kombinatsioon tegevusrühmale võimaluse kaasa rääkida hüljeste ja kormoranide ohjamise teemadel. Nõudlus kohalikust kalast valmistatud toodete järele peaks looma hea pinnase sellele, et kalurid panustaksid rohkem enda püütud kala väärindamiseks. Prioriteedid: kalurkonna teadmiste ja oskuste edendamine s.h. tegevuste mitmekesistamise, väärindamise ja otseturustamise valdkonnas, kalavarude jätkusuutlikuse tagamisele kaasaaitamine.	Tugevuste ja ohtude kombinatsioonidest kerkib enim esile see, et odava imporditud kala osakaalu suurenedes võib väheneda nõudlus kohaliku kala ja sellest valmistatud kalatoodete järele. Kalavarude jätkuval vähenemisel ja ebasoodsate ilmastikuolude, mis takistavad merele minekut, sagenemisel kaotab kalurkond püügist saadava tulu (tegu kalurkond on olemas aga kala ei ole/ ei saa püügile minna). Kui vähenevad EL toetused ei suuda niigi väheste sissetulekutega rannakalurid oma tegevusi mitmekesistada. Valdkonda reguleerivate reeglistike karmistumise ja liigse bürokraatia tõttu võivad kalurid oma tegevuse lõpetada, mis oleks ohuks rannakalanduse traditsioonide säilimisele piirkonnas. Prioriteedid: kohaliku kala ja rannakalanduse traditsioonide populariseerimine s.h. kogukonna ühtekuuluvustunnet suurendavate tegevuste toetamine, kaasarääkimine valdkonda reguleerivate õigusaktide koostamisel
-------------------------	---	--

Nõrkused	Nõrkuste ja võimaluste kombinatsioonidest väärivad enim tähelepanu vajadus toetada selliseid tegevusi, mis aitaksid mitmekesistada kalurite tegevusi, et ka püügivälisel perioodil oleks tagatud sissetulekud. Kui nõudlus kohalike kalatoodete järele piirkonnas suureneb peavad kalurid hakkama rohkem tähelepanu pöörama enda püütud kala väärindamisele ehk kombinatsioon peaks looma võimaluse kalurite väärindamise, turustamise ja müügiostkuste parendamisele. Piirkonna kalavarude suurendamisele aitab kaasa kui riiklikul tasandil hakatakse tõsiselt tegelema hüljeste ja kormoranide ohjamise meetmete väljatöötamisega. Prioriteedid: mitmekesistamise ja väärindamise toetamine, hüljeste ja kormoranide arvukuse ohjamine.	Nõrkuste ja ohtude kombinatsioon on olemuslikult vältimise strateegia. Sektori arengule need kombinatsioonid reeglina kaasa ei aita. Vältida tuleks esmajoones seda, et stabiilset aastaringset sissetulekut mittetagav rannakalandus välja ei sureks bürokraatia, reeglite karmistumise ja selle tõttu, et noorkalurite pealekasv on väike. See lõppkokkuvõttes võib võimendada kõiki ohte kui need realiseeruma peaksid – pole kalureid, pole ohte, pole kalanduspiirkonda. Prioriteedid: kalurkonna teadmiste ja oskuste edendamisele kaasaaitamine, kalurkonna tegevuste mitmekesistamise toetamine, väärindamise ja otseturustamise toetamine, kalurkonna ühtekuuluvustunde suurenemisele kaasaaitamine, rannakalanduse ja kohaliku merekultuuri populariseerimine, sadamate taristu parendamine ja tegevuste mitmekesistamine kalasadamas, piirkonna looduskeskkonna tingimuste parendamine, valdkonda

		reguleerivas õigusloomes kaasarääkimine.
--	--	---

3 Eelmise perioodi tegevusstrateegia analüüs

3.1 Ülevaade taotlustest

Periood: 2016-2022

Toetuste eelarve tegevussuundade lõikes

Arv suundade lõikes, esitatud, toetatud

Taotlejad

Euroopa Merendus-ja Kalandusfondi 2014-2020 (EMKF) meetme 3.3. „Kalanduspiirkonna kohaliku arengu strateegia rakendamine“ eesmärgiks oli kalanduspiirkondade jätkusuutlik arendamine. Tulenevalt meetme määrusest olid MTÜ Saarte Kalanduse arengustrateegia selle perioodi eesmärkideks eelkõige:

1. jätkata sadamatevõrgu korrastamisega;
2. edendada kalatoodete töötlemist ja turustamist suurema lisandväärtuse loomiseks;
3. toetata kalurite tegevuse mitmekesistamist, s.h turismiteenuste välja töötamist;
4. toetada kalavarude taastamist;
5. panustada kalurkonna sotsiaalse heaolu tõstmisesse, s.h toetada kooskõimiskohtade ja (uute) traditsioonide loomist.

EMKF meetme „Kalanduspiirkonna kohaliku arengu strateegia rakendamine“ toetuste andmist reguleeris maaeluministri 25.11.2015 määrus nr 19. Perioodil 2016 - 2022 sai toetust taotleda viiel tegevussuunal:

1. Kalapüügi- või vesiviljelustoodete väärindamine või turustamine.
2. Majandustegevuse mitmekesistamine.
3. Kalasadamate uuendamine.
4. Koelmualade loomine või taastamine ja kalaliigi veekogusse asustamine riikliku majanduskava alusel.
5. Sotsiaalse heaolu ja kultuuripärandi, sh kalanduse- ja merenduse kultuuripärandi edendamine, kalanduskogukondade rolli tugevdamine kohalikus arengus ning kohalike kalandusressursside ja merendustegevuse juhtimine.

Algatusrühma koostöötegevused meetme (EMKF meede 3.4) toetust anti kalanduse algatusrühmale koostööprojektide elluviimiseks, koostööprojektid võisid olla riigisisised või piiriülesed.

Algatusrühma jooksvaid kulusid ja arengustrateegia elavdemisega seotud kulusid toetati EMKF meetme 3.2. „Kohaliku algatusrühma toetus“ vahenditest.

MTÜ Saarte Kalandus EMKF meetmete 3.2., 3.3 ja 3.4 kogu eelarve perioodiks 2014-2020+ oli rahalisi vahendeid summas 4 540 354,70 €, mis jagunesid järgmiselt:

Meede	Eelarve
3.2. „Kohaliku algatusrühma toetus“	681 053,20 € ehk 15 % kogu esialgsest eelarvest

3.3. „Kalanduspiirkonna kohaliku arengu strateegia rakendamine“	3 486 640,62 €/ kokku 3 763 601,76 ³³
3.4. “Algatusrühma koostöötegevused”	372 660, 88 €

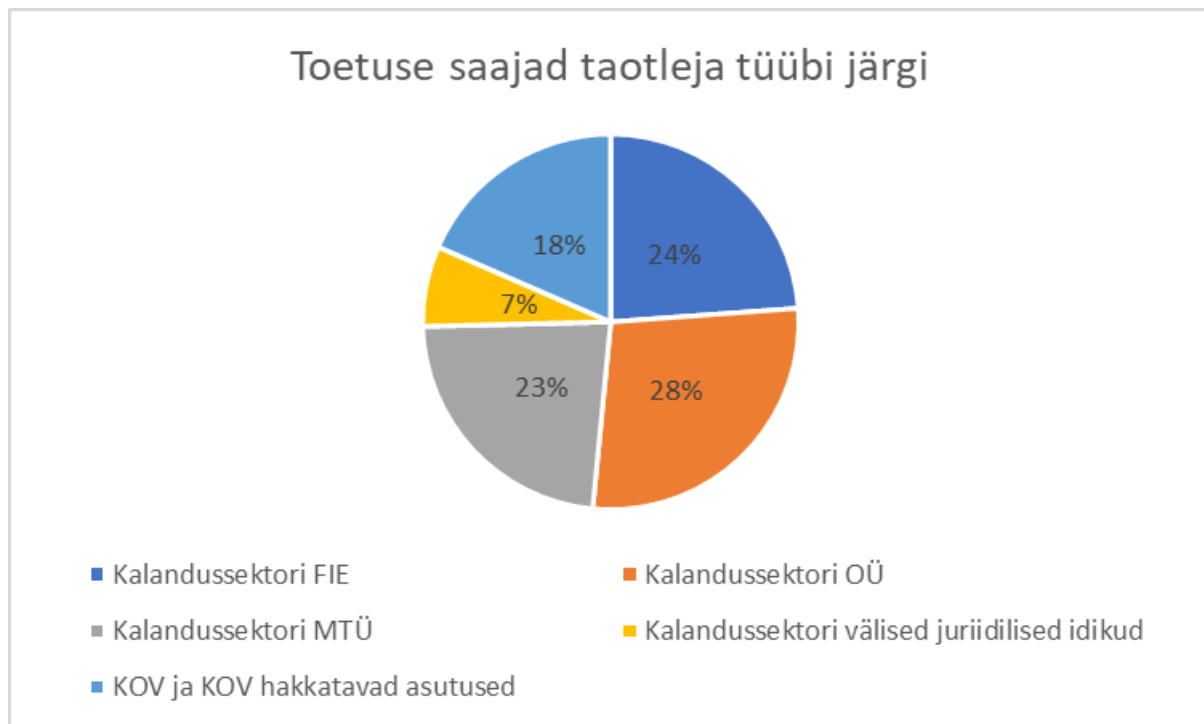
Perioodil 2016-2022 esitati kokku 196 projektitoetuse taotlust ja rahastuse said neist 130 ehk 66 %.

Tabel 8. Esitatud ja toetatud projektide arv perioodil 2016-2022 (allikas: PRIA)

Tegevussuund	Esitatud projektide arv	Toetust saanud projektide arv
Väärindamine	29	25
Mitmekesistamine	67	42
Kalasadamate uuendamine	22	12
Koelmualade taastamine	6	4
Sotsiaalse heaolu ja kultuuripärandi toetamine, sh merekultuuri toetamine	72	47
Kokku	196	130

Peamisteks taotlejateks on olnud kalandussektori mikroettevõtjad, KOV ja selle hallatavad asutused, kalandussektori MTÜ-d ja vähesel määral ka kalandussektori välised ettevõtjad ja MTÜ-d. Täpsem ülevaade on leitav allolevalt jooniselt:

³³ Meetme 3.3. summale lisati maaeluministri 23. 10. 2019. a käskkirjaga nr 158 eraldatud 36 961,14 €. ja 21. 05. 2021. üldkoosoleku otsusega nr 2 meetmest 3.4. veel 240 000 € (kokku 3.3. meetme eelarve oli peale rahaeraldusi 3 763 601,76 €).

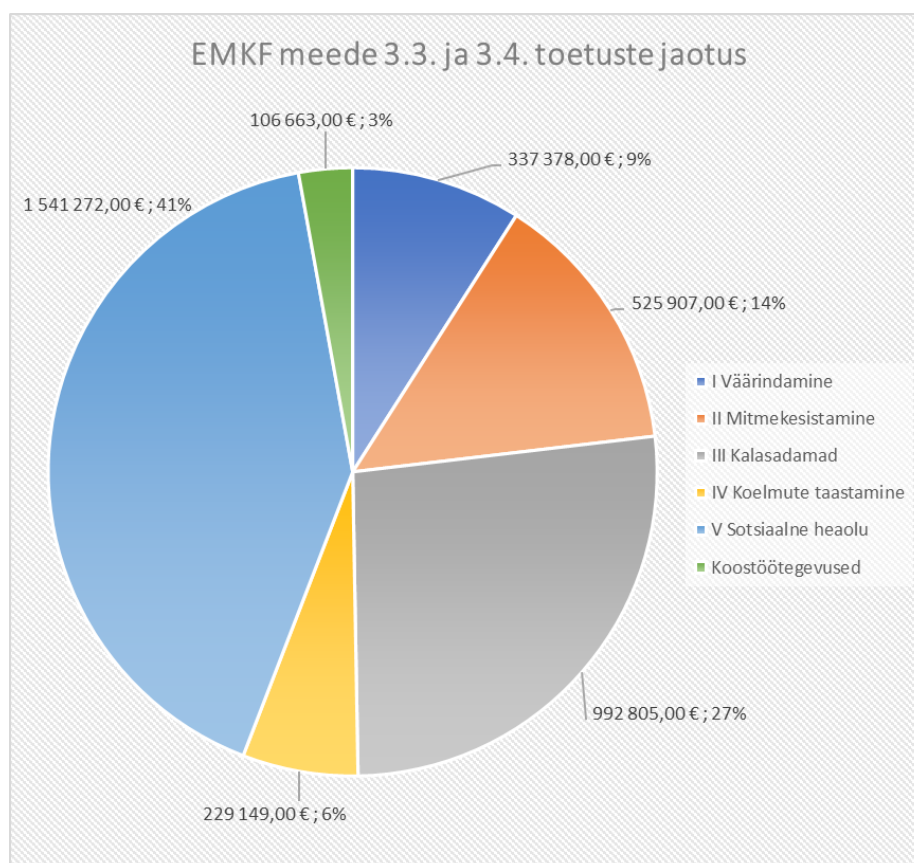

Joonis EMKF meetme 3.3. toetuse saajad 2016 - 2022 taotleja tüübi järgi (allikas: PRIA)

3.2 Toetuse jaotus

Piirkonniti

EMKF-i toetus on olnud Saare maakonna kalanduspiirkonna jätkusuutliku arendamise tagamiseks väga vajalik. Seisuga 02. 11. 2022. a maksti toetust rahastusperioodil 2016-2022 EMKF meetmest 3.3. kogusummas 3 733 973 €.

Kõige suurem osa toetatud projektidest, 1 541 272 € (60%) läks sotsiaalse heaolu ja kultuuripärandi edendamiseks. Kalasadamate uuendamiseks maksti toetust 992 805 €, kaluri tegevuste mitmekesistamiseks 525 907 €, väärindamise ja töötlemise edendamiseks 337 378 € ja koelmute taastamiseks on PRIA poolt välja makstud 229 149 €.

Koostöömeetmest (EMKF meede 3.4) on ellu viidud 02. 11. 2022. a seisuga 10 koostööprojekti toetuse summas 106 663 €.

3.3 Hinnang eesmärkide saavutamisele

3.3.1 Kalasadamate ja lossimiskohtade uuendamine

Eesmärgid:

E1: Täielikult on renoveeritud 4 kalasadamat. Igas renoveeritud sadamas on olemas vähemalt kai, slipp, võimalused kala lossimiseks, kala vastu võtmise võimalused, esmased hoiustamistingimused, kaluritele on tagatud esmased olme- ja sanitaartingimused.

E2: Sadamates, kus kala lossitakse, on paranenud lossimistingimused. Renoveeritud sadamas on olemas vähemalt kai, slipp, võimalused kala lossimiseks, kala vastu võtmise võimalused.

Kalasadamate ja lossimiskohtade uuendamise tegevussuuna alt võetud eesmärgid ei ole strateegia lõpuks täidetud. Eesmärgiks oli 4 kalasadama täielik renoveerimine, vähemalt 14 sadamas on lossimistingimused paranenud.

2015. aastaks oli rannakalandus Saaremaa tõusuteel. Püüti masskala - räime. Räime püügiks ja müügiks on kaluril vajalik kasutada sadamateenuseid. Räime püük eeldab suuri paate, millega viia püünised (kastmõrrad) püügile. Omakorda on vajalik kai ja kai ääres vastav sügavus. Kala lossimiseks on vajalik kalapump, pakendamislina ja soovitatavalt ka jäägeneraator ning jahutusruum.

Mida vähemaks jäi räimepüük, seda rohkem orienteeruti ümber ahvenapüügile, mis ei eelda sadamaid. Paat viiakse merre laotrikohast või siis otse kaldalt. Räimepüük jäi ainult ühte sadamasse - Nasva jõesadamasse.

Täielikult on renoveeritud 2 sadamat, lossimise tingimused on paranenud 10 kalasadamas.

NÄIDE

Eesmärgid:

E1: Täielikult on renoveeritud 4 kalasadamat. Igas renoveeritud sadamas on olemas vähemalt kai, slipp, võimalused kala lossimiseks, kala vastu võtmise võimalused, esmased hoiustamistingimused, kaluritele on tagatud esmased olme- ja sanitaartingimused.

E2: Sadamates, kus kala lossitakse, on paranenud lossimistingimused. Renoveeritud sadamas on olemas vähemalt kai, slipp, võimalused kala lossimiseks, kala vastu võtmise võimalused.

Jrk nr	Algtase	Sihttase	Tegelikult saavutatu
E1	Täielikult on renoveeritud 5 kalasadamat	Kokku vähemalt 9 sadamat on täielikult renoveeritud	Täielikult renoveeriti perioodi jooksul 2 sadamat, seega kokku on täielikult renoveeritud 7, s.o 2 vähem kui kavandatud
...			

Ja siis võiks põhjendused tuua, miks tegelikult saavutatu erineb.

3.3.2 Kalandustoodete töötlemine ja otseturustamine

Eesmärgid:

E1: Turule on lisandunud uued kohalikust kalast valmistatud tooted

E2: Saaremaa kalanduspiirkonnas on 18 kala väärindavat ja/või teavitatud ettevõtet

Arengustrateegia tegevussuuna eesmärgi E1 sihttase on täidetud, turule tulnud kalatoodete arv on sihttasemest suurem. Algtase oli 10 erinevat kalatoodet, sihttase - 15 erinevat kalatoodet. Sihttase saavutati 1 kalandusettevõtte tootmistegevusega. Kalandusettevõtte Õselfish OÜ toodab Eesti turule, müüdavaim kaubamärk on "Leedevälja".

E2: Kalanduspiirkonnas on 13 kala väärindavat tunnustatud ja /või teavitatud mikroettevõtet. Sihttase on 18 kala väärindavat tunnustatud ja/ või teavitatud mikroettevõtet, mis on loonud 2

uut täistöökohta. E2 sihttase on osaliselt täidetud, turule on tulnud üks kala väärindav teavitatud mikroettevõtja. Uusi ettevõtjaid ei ole lisandunud. Toimunud on vastupidine protsess: pika ajalooga kalanduse ettevõtte ostis väiksema kalandusettevõtte kaubamärgid.

Põhjuseid on antud tegevusel mitu. Enamus kalatoodetest turustatakse väljaspool Saaremaad. Kala väärindamine ja turustamine Saaremaal omab mõju toote lõpphinnale. Transport mandrile on arvestatav kuluartikkel.

Kalurite püügid Saaremaal on 2017.aastast vähenenud. Tootegrupid, mille tooraine on räim, lest, tuulehaug, tuleb sisse tuua Pärnust, lest koguni Leedust või Poolast. Iga sisse toodud kilogramm kala, lisab läbi transpordikulu hinda lõpptootele.

3.3.3 Kalurite tegevuse mitmekesistamine

Eesmärk:

E1: Kalandussektori ettevõtjale on loodud täiendavate sissetulekute saamiseks sh ranniku turismi edendamise valdkonnas. Algtase: vähemalt 15 kalandussektori ettevõtjat saab täiendavaid sissetulekuid väljaspool kalapüüki

Sihttase: Vähemalt 30 kalandussektori ettevõtjat saab täiendavaid sissetulekuid väljaspool kalapüüki (lisandub 8 täistöökohta).

Ellu on viimisel 42 projekti. Tegevussuuna eesmärk, 30 kalandussektori ettevõtjat saab täiendavaid sissetulekuid väljaspool kalapüüki, saab täidetud. Eesmärk, 8 uut täistöökohta, ei täideta.

Saaremaa kalanduspiirkonna kalurite küsitlusel on selgunud, et tänu mitmekesistamise tegevussuunale on võimalik säilitada seniseid töökohti, uute loomine ei ole majanduslikult võimalik. Kalandusest saadav tulu on väike, projektide taotlemisel on probleem omaosaluse katmiseks. Ja selline tegevus ei ole jätkusuutlik.

3.3.4 Bioloogilise mitmekesisuse edendamine ja säilitamine

Eesmärk:

E1: Kalavarude taastootmiseks on tingimused paranenud.

Algtase:0

Sihttase: vähemalt kahel veekogul on koelmu kohtade arv suurendatud. Eestis on riiklikult rahastatud kaks (2) lõhejõe jätkusuutlik majandamine. Need on jõed Narvas ja Pärnus. Saaremaa kalanduspiirkonnas on KIK-i rahadega korrastatud Punape jõe suue

MTÜ Saarte Kalandus projektitoetustega on Muhus korda tehtud nelja (4) jõe suudmealad. Saaremaa Vallavalitsus, kelle keskkonnanosakonnal on pädevus keskkonnavalaste projektide ellu viimisel, parandas koelmu kohti ja suudmeid 10 veekogul. Veekogud olid välja valitud Tartu Ülikooli Mereinstituudi teadlaste poolt. Kõik veekogud asuvad Saaremaa põhjarannikul. Teine suur projekt on angerjamaimude siirdamine Saaremaa rannikumerre (108.000 eurot). Kokku toetati rahastusperioodil nelja (4) koelmualade taastamise ja bioloogilise mitmekesistamise edendamise valdkonna projekti .

Püstitatud eesmärgid täideti. Kindlasti jätkub koelmualade puhastamine ka uuel perioodil.

3.3.5 Kultuuripärandi edendamine ja säilitamine ning sotsiaalse heaolu edendamine

Eesmärgid:

E1: Laiendatud on avalikke maale- ja merele pääsu võimalusi koos vajaliku taristuga

E2: Loodud on võimalused kalandussektori organisatsioonide ühistegevuseks ja piirkondliku kultuuripärandi tutvustamiseks.

E3: Kalandus- ja mere sektor on maakonnas nähtavad.

E4: Lapsed ja noored on haaratud kala traditsioonide säilitamisse maakonnas.

E1: Algtase: Maakonnas on 15 avalikus kasutuses lautrikohta.

E1: Sihttase: Loodud või korrastatud on vähemalt 20 avalikus kasutuses lautrikohta.

Arengustrateegia tegevussuuna 5 eesmärgi E1 sihttase ei ole täidetud. Saare maakonna sadamate arengukavasse tuuakse kõik piirkonna lautrikohad nimeliselt sisse. Selline lähenemine eeldab olemasolevat traditsioonilist lautrikohta, millel on Keskkonnaameti kooskõlastus. Lautrikoht on rajatis, millel on oma kindlad tunnused.

Kogukonna liikmed korrastavad lautrikohti ise ja selliselt, et ei ole tarvis ehitusluba ega Keskkonnaameti kooskõlastust. Muutunud on ka lautrikoha definitsioon, mis tekitab arusaamatust ning liigset bürokraatiat.

E2: Algtase: Saare maakonnas on üks ühistegevuseks mõeldud hoone

E2: Sihttase: Saare maakonnas on vähemalt kolm kalandussektori organisatsioonide ühistegevuseks mõeldud hoonet. Eesmärk on täidetud

E3: Algtase: Saare maakonnas toimub kaks kalandus- ja merendussektorit tutvustavat üritust aastas

E3 Sihttase: Saare maakonnas toimub vähemalt kolm kalandus- ja mere sektorit tutvustavat sündmust aastas. Arengustrateegia tegevussuuna 5 eesmärgi E3 sihttase on täidetud. Valmimas on film 3.3 toel, mis tutvustab Saaremaa kalanduspiirkonna ajalugu ja tänapäevaseid tegemisi

E4 Algtase: Saare maakonnas toimub 2 lastele suunatud kalatoidu- ja traditsioonide õpituba

E4 Sihttase: Maakonnas toimub vähemalt viis lastele ja noortele suunatud kalandus-ja meresektorit tutvustavat üritust/õpituba. Toimunud on viis laagrit ja 20 õpituba. Arengustrateegia tegevussuuna nr 5 eesmärgi E4 sihttase on täidetud.

3.3.6 Koolitustegevus ja koostöö

Eesmärgid:

E1 Algtase: 0

E1 Sihttase: Perioodi jooksul on ellu viidud vähemalt kümme (10) sektorivahelist koostööprojekti. Perioodil 2016 - 2021. viidi ellu koostöös teiste algatusrühmadega kümme (10) koostööprojekti. Arengustrateegia koostöömeetme eesmärgi sihttase on täidetud.

3.3.7 Kokkuvõte

4 Strateegia

4.1 Visioon

Rannakalandus on Saaremaal elujõuline ja arenev – kalurite aastaringne sissetulek võimaldab neil senist elustiili jätkata ja nii kohalikel kui külastajatel pakutavast osa saada.

4.2 Missioon

MTÜ Saarte Kalandus tegutseb selle nimel, et Saaremaa elanikele ja külastajatele oleks aastaringsest värske kala kindlustatud.

4.3 Eesmärgid ja tegevused

MTÜ Saarte Kalandus eesmärgid lähtuvad piirkonna hetkeolukorra ja SWOT- analüüsil baseeruvast strateegiast. Eesmärgid on suunatud peamiste kalanduspiirkonna kitsaskohtade lahendamisele. Samuti aitavad eesmärgid säilitada olemasolevaid töökohti sektoris. Eesmärgid on püstitatud kuues valdkonnas

Eesmärgid on struktureeritud vastavalt meetme määruses käsitletud tegevussuundadele. Iga eesmärgi mõõtmist võimaldab vastav indikaator, määratletud on nii alg- kui ka sihttasemed

4.3.1 Tegevussuund 1: kala- või vesiviljelus toodete väärindamine või turustamine

Siin ees võiks lühidalt välja tuua ka tegevussuuna rakendamise põhjenduse. Seob ära ka eelneva analüüsiga.

Eesmärk: Saaremaa rannakalurite tooted on kättesaadavad ja mitmekesised.

Mõõdik	Algtase 2022	Sihttase 2027
Saaremaa rannakalanduse valdkonnas tegutsevate ettevõtete müügitulu	Täpsustada	Kasv 15%

Toetatavad tegevused võiks ka üles loetleda. Nii saaks ühe tegevussuuna kompaktselt ühte kohta.

4.3.2 Tegevussuund 2: mitmekesistamine

Eesmärk: Saaremaa rannakalanduse valdkonnas tegutsevatel ettevõtetel on aastaringne käive.

Mõõdik	Algtase 2022	Sihttase 2027
Saaremaa rannakalanduse valdkonnas tegutsevate ettevõtete müügitulu	Täpsustada	Kasv 15%
Töökohtade arv Saaremaa rannakalanduse valdkonnas tegutsevates ettevõtetes	Täpsustada	Lisandunud 10 täistöökohta

4.3.3 Tegevussuund 3: kalasadamate uuendamine

Eesmärk: Saaremaa kalasadamates on mitmekesised teenused nii kaluritele kui külastajatele.

Mõõdik	Algtase 2022	Sihttase 2027
Teenuste arv Saaremaa kalasadamates:		
Kaluritele	Täpsustada	Täpsustada
Külastajatele	Täpsustada	Täpsustada

4.3.4 Tegevussuund 4: koelmualade taastamine ja loomine

Eesmärk: Saaremaal on tingimused kalavarude taastootmiseks.

Mõõdik	Algtase 2022	Sihttase 2027
Koelmualade arv Saaremaal	Täpsustada	Täpsustada

4.3.5 Tegevussuund 5: kalanduse- ja merenduse kultuuripärandi edendamine kalanduspiirkonnas

Eesmärk: Saaremaa on kalanduspiirkonnana tuntud ja eksponeeritud.

Mõõdik	Algtase 2022	Sihttase 2027
Kaalumiseks: ehk võiks maineuuringu teha millalgi perioodi alguses ja seejärel lõpus	Täpsustada	Täpsustada

4.3.6 Tegevussuund 6: koolitus

Eesmärk: Saaremaa rannakalurid on ettevõtlikud.

Mõõdik	Algtase 2022	Sihttase 2027
Üldharivatel koolitustel osalenud kalurite arv	Täpsustada	Täpsustada
Spetsiifilistel koolitustel osalenud kalurite arv	Täpsustada	Täpsustada

4.3.7 Organisatsioon

4.4 Strateegia lõimitus ja uuenduslikkus

Ressursitõhusus

Taastuvenergia

Digitaliseerimine

Keskkonnahoid

4.5 Seosed teiste strateegiatega

Piirkonna arengukavad

EL-i fondid

5 Strateegia elluviimine

5.1 Ühingu töökorraldus ja kogemused

MTÜ Saarte Kalandus tegutsemise aluseks on MTÜ põhikiri, mille alusel organisatsiooni eesmärgiks on oma liikmete koostööle, partnerlusele ja omaalgatusele tuginedes kalanduspiirkonna jätkusuutlik arendamine kalanduse ja sellega seotud tegevusalade arendamise ning rannakülade elujõu kindlustamise strateegia väljatöötamise ja elluviimise kaudu. MTÜ teavitab sihtrühma EMK(V)F meetmete toetuse saamise võimalustest ja nõustab toetuse taotlejaid.

MTÜ Saarte Kalandus on loodud 2008. a ja omab seega 14 aasta pikkust kogemust Saare maakonna kalandusvaldkonna arendamisel ja strateegiate elluviimisel. MTÜ liikmeteks on **seisuga erinevat** maakonna kalandussektori ning kalandussektori välist ettevõtjat, füüsilisest isikust ettevõtjat, füüsilist isikut, kohalikku omavalitsust ning MTÜ-d. Tagamaks seda, et ükski huvigrupp ei kontrolliks juht - ja otsustusorganite otsustusprotsesse, ei tohi ükski huvigrupp omada üle 49% häälteenamust.

MTÜ kõrgeimaks otsustusorganiks on üldkoosolek, kus igal liikmel on üks (1) hääle (koos volikirjadega kokku mitte rohkem kui viis (5) häält).

MTÜ juhtorganiks (oma pädevuse piires ka otsustusorganiks) on juhatus, kes valitakse üldkoosolekul salajasel hääletusel tähtajaga viieks (5) aastaks. Juhatus on üheksaliikmeline (9). (Täpsem teave juhatuse valimise ja tegevuse kohta on leitav **Juhatus** **valimise reglemendist Lisa ...**, **Juhatus** **töökorrast Lisa .**).

Projektitoetuse taotluste osas hindamistoimingute läbiviimiseks valitakse üldkoosolekul salajasel hääletusel hindamiskomisjon tähtajaga viieks (5) aastaks. Hindamiskomisjon koosneb üheksast (9) põhiliikmest ja kolmest (3) asendusliikmest, viimati nimetatud osalevad hindamisel vastavalt vajadusele (

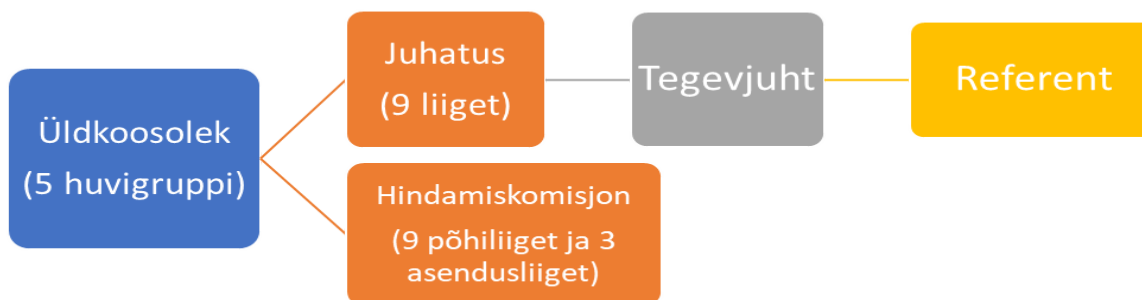
MTÜ igapäevast tööd korraldab tegevjuhtkond, kuhu kuulub kaks (2) inimest, tegevjuht ja referent (nende töökohustused on täpsemalt kirjeldatud ühingu põhikirjas ja ametijuhendis).

Ühingu tegevmeeskonna peamised tööülesanded on seotud taotlejate nõustamise ja koolitamisega, taotlusvoorude korraldamisega jm sellega seonduvaga, koostööprojektide elluviimisega, ühistegevuse edendamisega piirkonnas. Samuti osaletakse oma pädevuse piires valdkonda mõjutavate õigusaktide koostamisel ja muudatusettepanekute tegemisel ning nõustatakse piirkonna kalureid ja kalandusettevõtjaid valdkonda mõjutava seadusandluse tõlgendamise osas.

Ühingu eesmärgipärase ja finantstegevuse revideerimiseks ning vastuvõetud otsuste õiguspärasuse kontrollimiseks kinnitab üldkoosolek juhatuse poolt võrdlevate hinnapakkumiste alusel valitud revidendi või audiitori. Hinnapakkumiste võtmisel lähtutakse riigihangete seaduse ja ühingu hankekorra nõuetest.

Raamatupidamisteenus ostetakse sisse lähtudes teenusepakkuja valikul riigihangete seaduse ja ühingu hankekorra nõuetest.

MTÜ Saarte Kalandus töökorraldusest annab ülevaate alljärgnev organisatsiooni skeem:

Joonis 10. MTÜ Saarte Kalandus töökorraldus seisuga 14. 06. 2022. a

5.2 Taotlejate võimekuse tõstmine

MTÜ büroo töötajate üks põhiülesandeid on taotlejate nõustamine projektitoetuse taotlemise võimaluste ja projektide kirjutamise osas. Selleks korraldab büroo koostöös juhatusega erinevaid koolitusi ja teabepäevi, kuhu kutsutakse esinema erinevaid projektikirjutajaid ja lektoreid, et julgustada, õpetada ja suunata huvigruppe neile vajalike projektide koostamisel. Infopäevi korraldatakse vastavalt vajadusele, aga kindlasti vähemalt kord poolaastas enne taotlusvoorude väljakuulutamist. Lisaks infopäevadele ja koolitustele oma maakonnas korraldab büroo ka väljasõite teistesse Eesti kalanduspiirkondadesse ja maakondadesse, et tutvustada „häid praktikaid” ja õnnestunud projekte üle Eesti. Võimaluste piires korraldatakse samal eesmärgil n-ö piiriüleseid õppereise. Seda selleks, et motiveerida liikmeskonda projekte kirjutama ning kohalikku elu edendama.

5.3 Taotlusvoorude korraldamine

5.3.1 Toimumine

5.3.2 Vastuvõtt

5.3.3 Teavitamine

5.3.4 Tehniline hindamine

5.3.5 Sisuline hindamine

5.3.6 Paremusjärjestuse moodustamine

5.3.7 Otsustest teavitamine

5.3.8 Esitamine PRIA-le

5.4 Hindamine

5.4.1 Üldpõhimõtted

5.4.2 Hindamiskomisjon

Moodustamine

Taandumine

Töökord

5.4.3 Kriteeriumid

5.5 Kommunikatsioon

5.6 Strateegia tulemuslikkuse hindamine

5.7 Strateegia muutmine

Kasutatud materjalid

Lisad

Lisa 1. Strateegia koostamise protsess